

БАШТИНАР

ГЛАСИЛО УДРУЖЕЊА ЗА ЊЕГОВАЊЕ СРПСКОГ
КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКОГ НАСЉЕЂА “БАШТИНАР” БРЧКО



Баштинар

број 17



Уредништво:

мр Драгица Панић-Кашански
(главни и одговорни уредник)
Петар Васић
Александар Николић
Марица Лакић

Издавач:

Удружење за његовање српског
културно-историјског наслеђа "Баштинар" Брчко

Технички уредник:

Александар Медојевић

Насловна страна:

Драган Кашански

фотографија на корици:
Саво Симикић, ковач

Штампа:

"ГРАФАМ" д.д. Брчко

Тираж 500 примјерака

Адреса Уредништва:

Булевар мира број 16
Зграда Теодора, II спрат
Телефони: 049/211-252, 216-511, 211-259, 340-806
065/825-300, 065/968-639

www.bastinar.org

Број жиро-рачуна: 554-005-00000501-31
PAVLOVIĆ INTERNATIONAL BANK AD
Слобомир - Бијељина, Филијала Брчко



*Образ нема више од два прста
али више вриједи од два свијета*



СВЕЦИ ПИЈУ ВИНО¹

У Дамјана кућа од тамјана
У њој свеци рујно вино пију:
У вр' стола Петар и Никола
У дну стола Петка и Неђеља,
Међу њима блажена Марија.
Точи вино блажена Марија
Пуни чашу светитељу Ники
Измаче се светом Ники чаша
Нит' се проли, нит' се чаша разби,
Ал' говори блажена Марија:
Од отоле светитељу Нико!
Не пије се дремајући вино,
Већ се пије пјевајући вино
Још говори светитељу Нико:
Ја не дремљем блажена Маријо,
Већ ја гледам преко воде Саве:
Ће јунаку вране коње краду.

1) Забиљежено 8. августа 1995. у Трњацима код Бијељине од баке из Полаче код Книна. Она је била у избјегличкој колони која се кретала према граничном прелазу на Рачи. Име нисмо сазнали јер нисмо ни питали. Овом пјесмом је забављала уплакано дијете



О ПОИЈАЊУ
БАШТИНЕ
И
УДРУЖЕЊУ
БАШТИНАР



Свети Николај српски

НАЈВЕЋИ СРПСКИ ГРЕХ

Нестрпљење је очито показани недостатак вере у Бога и у себе

Једном приликом сам седео са својим дугогодишњим пријатељем, изузетно образованим и духовно искусним човеком, владиком Српске православне цркве. Као и увек, читав наш разговор је имао тих и свечан карактер. Без много речи, са дугим периодима ћутања, у заједничком осећању тежине времена у коме живимо.

Пред зидовима испуњеним књигама и иконама, под пригушеним вечерњим светлом, читав овај несвакидашњи разговор свео се на заједнички покушај нашег одговора на једно подједнако компликовано колико и тајанствено питање. Рекли бисмо питање свих питања: који је највећи, онај првородни српски грех?

Да, заиста, који је то највећи наш грех? Из кога се касније шире и умножавају сви остали наши грехови, мане и недостаци. Који претходи сваком српском страдању, сваком нашем паду и свакој пропасти.

И разговор се тако претворио у велико и страшно подсећање на све оно што нам се дешавало.

Пред мирним погледом мог ћутљивог саговорника, ја сам полако набрајао ужасне сцене нашег пада у историји. Једну по једну.

Као на исповести, ређао сам сцене крвавих стратишта и народних збегова. Сећао сам се свега оног што мрзне срце и леди душу.

Сећам се кумовске секире; сећам се официрске сабље која сече дојке српске краљице; сећам се крвавог ножа како

се у Топчидерској шуми немилосрдно забија и касапи лице најплеменитијег владара наше модерне историје; сећам се просјака и богаља са највишим одликовањима после сваког српског рата; сећам се будућег српског војводе Живојина Мишића како залаже код поверилаца све што има, чак и свој шињел (пошто је као обреновићевац избачен из војне службе); сећам се највеће јунакиње Солунског фронта, бесмртне Милунке Савић (носиоца Карађорђевог звезде са мачевима, медаље Обилића и два ордена француске Легије части) како после Првог светског рата ради као чистачица и клечи поред кофе са прљавом водом само да би прехранила своју породицу – у истој оној краљевини у чијем је ослобођењу онако славно учествовала, прерушена у мушкарца, вишеструко рањавана...

Сећам се православних цркава подигнутих у ваздух српском руком; Стрељања Христове иконе; угашених крских слава; забрањене ћирилице; прећутаног Јасеновца...

Сећам се свега што иначе покушавамо да заборавимо, свега оног што нас прати као демонска сенка, удобно смештена између редова наше историје...

Требало је поднети сав овај одједном оживљени ужас.

Дуго ћутање. И једва савладан, тешки уздах покајања за све оно што су најгори међу нашим прецима радили својој рођеној браћи, својим кумовима, пријатељима, вођама, владарима...

Господе Исусе Христе, сине Божји, помилуј нас грешне! Помилуј нас, Благи!

А после молитве, покушали смо да некако растумачимо овај језиви хаос безумних, нељудских грехова нашег народа.

И пробао сам. Набрајајући редом: грех оцеубиства; издају; самовољу; себичност; похлепу; непоштовање свега великог и заиста вредног...

Мој ћутљиви, мудри саговорник подсетио ме је да су ово „само одблесци нечег старијег од свега набројаног“. Да постоји празрок читаве ове тужне хронике наше срамоте и бе-



шчашћа. И да је „овај страшни грех вешто прерушен у један наизглед сасвим безазлен облик“. У нешто што нам се и не чини као грех.

Открио ми је, у једној јединој речи, суштински разлог свих разлога нашег поновљеног страдања. Изрекао је решење: - Највећи српски грех, онај из кога касније произлази све зло, сва стравa и ужас наше историје и свакодневице, јесте нестрпљење.

Обично, мало, свакодневно, тобоже безазлено нестрпљење. Оно је наш највећи, најтежи, онај оригинални грех. Празрок свега што ћемо касније упропатити, издати, уништити, оскрнавити, одбацити, заборавити...

Као и увек, најкомпликованија питања захтевају оне најједноставније одговоре. Који су, показало се, често и једини прави. Јер нестрпљење није супротност „стрпљењу“, већ мудрости.

Нестрпљење је очито показани недостатак вере у Бога и у себе. Нестрпљење је малодушје и маловерје. Нестрпљење је узрок сваком разочарању. Нестрпљење је побуна против онога „нека буде воља твоја“. Нестрпљење је почетак сваког краја. Нестрпљење је оно самоубилачко српско „бунтовништво без разлога“. Нестрпљење је безбожни отпор свему ономе што не разумемо.

Није ми остало ништа друго него да се сложим са својим мудрим, стрпљивим пријатељем.

И да сада овде и вама, драги моји, пренесем сећање на овај давни разговор. Са надом да ћете ме разумети. И поверовати речима српског епископа, надахнутим хиљадугодишњом мудрошћу православне цивилизације.

Зато, молим вас, немојте бити нестрпљиви. Никада. Колико год да вас боли. Колико год да вам се чини неиздрживо.

*(Преузето из Гласа Светог Трифуна,
број 38, Београд о Божићу 2010)*

О ПРОСЛАВИ СВ. САВЕ И НАГРАДАМА

Награђени заслужни појединци и институције

У име СПКД „Просвјета“ протојереј-ставрофор Славко Максимовић уручио је на Светосавској академији, одржаној 26. јануара 2011. године у Дому културе у Брчком, Просвјетине захвалнице за изузетна достигнућа остварена у раду. Захвалнице су добили колективи и појединци који су својим преданим радом, материјално или на било који други начин, помогли рад Просвјете и достојно презентовали српски народ, језик и културу.

Овогодишњи добитници Просвјетине захвалнице су: Драган Пајић, градоначелник Брчко дистрикта, просвјетни радници Зора Пајкановић, Боса Стевић, Сима Лазукић и Горана Делић, књижевни ствараоци Бранислав Рибар, проф. др Стеван Стевић и Мирјана Ћапо, затим Миодраг Буквић, члан Организационог одбора Видовданског турнира у малом фудбалу, Борислав Ђурђевић, директор Видовданске трке, одбојкашица Дијана Васић, организатори и реализатори акције прикупљања помоћи за најугроженије српске породице и енклаве на Косову Јована Јекић, Цвијан Пајкановић, Милан Ристић и Милош Суботић, и у име Удружења Баштинар мр Драгица Панић-Кашански.

Просвјетина захвалница је једна од награда коју ће додјелјивати СПКД „Просвјета“. Просвјета ће убудуће додјелјивати Светосавску плакету за изузетан допринос његовању светосавских активности, која ће се такође уручивати на Светосавској академији.

Награђени су истакли да им је драго што је препознат њихов труд и рад и нагласили да су образовање, знање, рад и племенитост кључни за опстанак и даљи развој српског народа.





ПРОМОЦИЈА РОМАНА ЖЕЉКА КУВАЧА

То што Жељко Кувач нема никакве везе са Брчком, и то што није афирмисани писац није утицало на Удружење „Баштинар“ које је у Брчком организовало промоцију његовог стваралаштва. Промоција Кувачевих романа „Ником (б)рат“ и „Ватрене птице“ уприличена је, за ову врсту дружења у неубичајеном термину, једне мајске суботе у 13 часова у брчанском Дому културе. Испоставило се да вријеме у овом случају не игра никакву улогу. Пред великим бројем слушаца о Жељку Кувачу и његовом књижевном опусу говорили су мр Радмила Поповић и Грујо Леро, и у име домаћина Петар Васић. Наравно, присутнима се обратио и сам аутор.

Роман Ником (б)рат, Кувачев књижевни првенац, објавила је издавачка кућа Партенон у Београду 2010. године. Недуго затим, почетком 2011. исти издавач објављује и његов други роман Ватрене птице.

Роман Ником (б)рат прати животе тројице пријатеља, напрасно измијењене и условљене ратом. Рецензент овог романа мр Радмила Тодоровић осврнула се на композицију и структуру романа нагласивши да је и поред стваралачког књижевног неискуства до читаоца допрла пишчева намјера да прикаже како „ратни таласи ударају у најинтимније предјеле човјекове душе, у његову интиму, у суштину његовог бића и мијењају му смисао живота“.

У рецензији романа Ватрене птице, професор др Лука Шекара између осталог каже: „...пред нама је, према својој структури, необичан роман, роман саткан од прича у причи, али читљив и занимљив. Он ће лако наћи читаоце, јер су приче од којих је саткан – сада поглавља романа – пуна животних истина, лијепо литерарно уобличених. А то није мало. Напротив.“



И био је професор Шекара у праву. Скоро сви који су присуствовали промоцији жељели су да своју библиотеку обогате новим књижевним дјелима, чекајући стрпљиво да им аутор потпише књиге.

Жељко Кувач је рођени Височанин, ратним вихором развијан и тренутно настањен у Београду. Како сам каже, у главном граду Србије пронашао је свој мир и посао. И вратио се својој љубави из гимназијских дана – писању. Колико то успјешно ради овај електроинжињер, сазнаћете уколико прочитате неки од његових романа, што вам Баштинар и препоручује.

Бранислав Рибар

Видовдански дани културе 2011.

ДОДИЈЕЉЕНЕ НАГРАДЕ „ЖАРКО МИЈОВИЋ“

Управни одбор Српског просвјетног и културног друштва „Просвјета“ Брчко на сједници одржаној 31. марта 2011. године донио је Одлуку о установљењу награде „Жарко Мијовић“ за афирмацију литерарног стваралаштва ученика средњих школа у Брчко дистрикту БиХ.

Према тој одлуци, брчанска „Просвјета“ расписиваће једном годишње, почетком априла, конкурс за награду „Жарко Мијовић“ на задату тему коју утврђује Управни одбор Друштва, заједно са Активом професора српског језика у дистрикту Брчко.

Брчански средњошколци конкурисали су ове године за награду „Жарко Мијовић“ литерарним радом на тему „Српска духовност у ријечи и дјелу“. У задатом року, на адресу Друштва пристигло је осам радова, потписаних шифром, како је то пропозицијама било наложено.

Жири који је радио у саставу: Бранка Кукић, професор српског језика у гимназији „Васо Пелагић“, Виола Рајачић, професор српског језика у Економској школи и Бранислав Рибар, председник „Просвјете“ у Брчком, прогласио је три најуспјешнија литерарна рада за која је додијељена награда „Жарко Мијовић“, коју чине Плакета, књига и новчани износ. Прво мјесто на конкурс за награду „Жарко Мијовић“, према одлуци жирија, припало је Јовани Михајловић, друго Исидори Вуковић, а треће Ведрану Марићу. Сви награђени су ученици другог разреда гимназије „Васо Пелагић“ у којој је, као професор српског језика, већи дио радног вијека провео и професор Жарко Мијовић.



Чланови одбора “Просвјете” и извођачи програма поводом годишњице
Вука Караџића 20.12. 1994. године у Аматерском позоришту

Свечаности проглашења добитника награде „Жарко Мијовић“ присуствовали су и чланови породице покојног професора Жарка Мијовића, бившег дугогодишњег предсједника СПКД „Просвјета“ у Брчком, чијим именом је, да би се чувала с дужним поштовањем успомена на тај племенити лик и његово дјело, названа новоустановљена награда за литерарно стваралаштво.

Марица Лакић

Жарко Мијовић

Двадесет четвртог јуна 2011. године у брчанском Дому културе додијељена награда „Жарко Мијовић“ за литерарно стваралаштво, за најуспјешнији рад пристигао на конкурс који расписује Општински одбор СПКД „Просвјета“ Брчко.

Није случајно што је вече посвећено професору Жарку Мијовићу и младим ствараоцима којима се он нештедимице давао започело композицијом „Славите Господа“ у извођењу пјевачке групе „Вијенац“ која ради у оквиру СПКД „Просвјета“. Вијенац је почео са радом 2000. године, управо на иницијативу Жарка Мијовића.

Имао је професор много идеја, многе је успјешно реализовао, оставивши препознатљив и неизбрисив траг.

Ко је био Жарко Мијовић? Дјечак кога су „влаком без возног реда“ из Херцеговине преселили у Банат, из родних Месара у Клек. Средњошколац у Зрењанину, а на очев наговор студент медицине у Београду. Неко вријеме у њему су се бориле послушност и самосвјесност, оданост и љубав, меди-

цина и књижевност. Медицина је изгубила а Жарко Мијовић је постао професор завршивши у Сарајеву српскохрватски језик и књижевност.

Почетком шездесетих обрео се у Брчком, одрадио прво полугодиште у ОШ „Тамара Беговић“ а онда закорачио у гимназију „Васо Пелагић“ одакле је 31. децембра 2002. године отишао у пензију, како би наш народ рекао напријеко, као што ће неколико мјесеци касније, не стигавши да регулише ту фамозну пензију, отићи од нас.

Тридесет шест година у Гимназији. Генерације матураната. Стотине будућих великих људи... Многи од њих су прошли и кроз рецитаторску секцију коју је у Гимназији водио професор Мијовић.

Овај велики поштовалац писане ријечи, изнад свега Његоша и Горског вијенца, те улоге се прихватио и у Просвјети. Сви они који су тешке и ружне ратне и прве поратне године провели у Брчком са захвалношћу ће се сјећати Просвјете и Жарка Мијовића. Јер захваљујући управо њима и ономе што су они радили живјеле су и умјетност и нада, и у онима који су стварали и у онима који су гледали створено.

Сву своју снагу, љубав и знање, професор Жарко Мијовић даровао је Просвјети као председник Управног одбора, у два наврата, од 27. октобра 1993. до 7. октобра 1996. и од 10. марта 2000. до 21. фебруара 2003. године (смрт га је затекла на мјесту председника). Афирмисао је Просвјету и све вриједности за које се Просвјета залаже, па су из тог времена остале незаборавне свечане академије, такмичења рецитатора и представе Драмског студија, објављене и представљене књиге и монографије, реализована многобројна гостовања Просвјете у другим срединама – Републици Српској, Србији, Грчкој, Аустрији, укључујући и наступ у Дому синдиката у Београду 1994. године. Те исте ратне године, на иницијативу Просвјете отворени су, односно почели да раде Дом културе, библиотека и галерија.



Са својим најближим сарадницима, професор Мијовић је организовао више трибина на разне теме – националне, духовне, књижевне, језичке, па смо тако у Брчком видјели и чули Симу Нешковића, Михаила Шћепановића, Мирољуба Јоковића, Милоша Ковачевића, Предрага Лазаревића, пјеснике Рајка Петрова Ногу, Ранка Павловића и Бору Кривокапића, глумца Данила Лазовића. Просвјета је 2001. године издала три књиге: Збирку поезије Драге Куђића, зборник афоризама „Афор-изми“ и монографију 1902–1991–2001 „Нова искра на старом огњишту“.



професор Жарко Мијовић

У вријеме Мијовићевог руковођења Просвјетом значајно мјесто дато је рецитаторској и драмској секцији а резултат њиховог рада су између осталог представа „Београд некад и сад“ и музичко-сценски рецитал „Горски вијенац“. Сарадња Просвјетиног Драмског студија са драматургом Луком Кецманом резултирала је представом „Невидљива птица“ чију премијеру професор није стигао да види.

Отишао је заувјек. Жарко Мијовић, диван супруг, родитељ и деда, врсни педагог, велики зналац, поштовалац и чувар српске књижевности и културе, некад циничан, некад престрог, човјек пјесма и трагедија, филозофска расправа и есеј, ЧОВЈЕК.

У дугачкој колони која га је испратила било је много његових колега професора, његових бивших ученика, сада

судија, љекара, адвоката, врсних мајстора, много занесених гимназијалаца – много ЛЈУДИ. Ко ће од њих, како, и колико дуго чувати успомену на њега, не знам. Сигурна сам да нико од оних који су га познавали, макар и посредно, неће бити равнодушан на помен његовог имена.

Знам колико су ми значили моји професори и хвала им за све што су ме научили. Жао ми је што и сама нисам била Мијовићев ђак, што никада нећу сазнати шта је то имао човек кога су ученици брчанске гимназије, на матурској вечери 2001(или 2000) године, а међу њима и велики број чланова Просвјете и рецитаторске секције поздравили најјачим и најсрдачнијим аплаузом који сам икада чула, узвикујући његово име неколико минута, као да је спортска или музичка звијезда. Стрпљиво чекајући да се аплаузи утишају, рекао им је нешто кратко али прелијепо, нешто што сам тада записала на неком папирићу, и у годинама које су услиједиле, нажалост, загубила. Ипак, сјећам се да је рекао нешто као: Упознао сам вас као ларве. Погледајте какви сте сада! Прелијепи лептири. Идите и направите нешто, али увијек будите људи!

Из националне ризнице



Бранко Пјевих

ПОЉКА МЕЂУ ПЛАНИШТАЦИМА

Успомене моје Бакице

Послије дужег успињања према Горњем селу, изађох на једну чистину. Преда мном се указа простор ванредне љепоте. Висораван са брежуљцима и шумарцима, окружена кршевитим висовима, са једне стране Требевића, а друге стране, шумовитим обронцима Јахорине. Сједох на један велики камен, гдје су се вјероватно многи одмарали од дуга и напорна пута, а сигурно, својевремено, и чобани док су предвече привијали своја стада, овдје су им можда била и солила. Овај неправилни камен станац на кршевитој заравни, обраслој највише травом пискавицом, која је ничија и свачија, као да је од Бога дан за ту сврху, да се мало застане и разгледа околина, мјесто одакле се види најбоље и цијело село, готово свака кућа. Посматрам разбацане куће, штале, козарице, помоћне објекте, многе озидине, видим да има и воћњака, претежно шљивици, нема их много. По међама највише се истичу, дивље трешње и крушке дивурице, између кућа и штала понеки орах. Препознајем некадашње сјенокосе и оранице, само искусном посматрачу уочљиви су наори, међе, мјеста гдје су биле ограде, утабани путељци из различитих праваца, који се спуштају селу, од многобројних стада оваца и говеди, годинама одлазећи и враћајући се са паше. Препознају се и бивши мали вртови купушњаци и други трагови које је оставио човјек својим вјековним битисањем.

Кренем полако, спуштајући се са ове заравни према селу главним путем. Једва пређох, прескачући с камена на камен, један поток који избија силовито из букове шуме. Погледам

узводно, мало повише стари млин, зарастао у трње, значи ту су мљели жито. Погледам мало боље, има још неких дрвених објеката на води, то су сигурно могле бити ступе за ваљање сукна, мочила за обраду конопље, прање вуне. Ипак не усуђујем се пети горе и испитивати, превише је зарасло у шикару. Наставим полагањем, разгледајући, путем према селу. Са једног мањег превоја поново се спуштам и ударим на врело. Највише волим кад дођем у неко село, да видим какво је врело, извор, одакле се носила вода, колико је удаљено од кућа, како се одржава, као и гробља. Издашан извор, види се, вода избија у два млаза, један јачи други мало слабији. У два постављена подужа дрвена олука -лијевка, чесмице, вода се прелјева преко дугачког дрвеног корита, испод кога је један базенчић, обрастао барском травом, нема сумње, давно забенћен, за појење говеди, са лијеве стране дрвено постоље, једна страна нагнутија, вјероватно перило, за прање рубља, готово труло, али још стоји. Унаоколо повеће камење, сигурно је оно некад имало своју јасну намјену и функцију. Морам мало и овдје присјести. Старе врбе поредале се са једне стране, као да исчекују своје редовне водоноше. На једној врби задјевена пракљача, нешто ми дође и мило и тужно у души. Боже мој, колико ли ове врбе памте тајних разговора и јадиковки младих невјеста, дјевојачких и момачких састанака, обећања и отмица, суза, смијеха и пјесме. Поточићем, којег ствара врело, низводно, обрасло је зовом, ракитом, врбиком, јеховином и разном крупном барском травом.

Приближавам се првим кућама. Нигдје живе душе. Заустављам се код једне, која је некад, види се, према начину грађње, распореду просторија, окућници и осталим привредним помоћним објектима, могла бити велика задруга. Двоја врата су већ одавно затворена, прозор на једној страни сломљен, нема стакла, један отвор затворен старим гуњем и кучинама. Очигледно је, давно је разбијено и не намјерава га нико



наново постављати. Са друге стране куће један је улаз, уска утабана стазица од улазних вратница са главне улице, говори да се још неко жив креће овуда. Наслоњен на ограду од старих пармака, посматрам велико двориште. Обрасло је травом и коровом, највише жаром, автиком, штавољом. Мало даље од куће, испод мљекара, велики орах, широкога листа пркоси времену, и као да је тек његово царство дошло, разгранало се и издигао изнад ове немоћне старине и остале слабије вегетације. Неколико старих шљива са горње стране куће, према улици, одбројава своје посљедње дане, имела је немилосрдно освојила и многа друга стабла и неумољиво црпи посљедњу снагу. На крају дрвореда према улазним вратницама, опет повећи камен, то је сигурно бињекташ, мјесто, одакле се узихавало на коња. Пред улазним вратима куће, преврнуто дубље распукло, дрвено корито. У травуљини, препознају се дуги, перасти листови калопера, до њега, пелин и повратић. На мљекару, двосливном крову од шиндре, похватала се одавно маховина, лоза, изнад врата, закопитила се чуваркућа, испод стреха, милодук. Једна ружица, цулбешећерка, бог зна чијом руком засађена, дјевојачком или младинском, раширила се испод прозора соба које се налазе на подруму. Природа узима свој данак, осваја полако сваки педаљ земље и прожидије незадрживо трагове људског живота.

Не волим да улазим непримјетно у оваква дворишта. Очекујем да ме неко од домаћих, ако их има, први примијети. Знам добро ћуд људи, посебно у удаљенијим и напуштеним селима. Колико сам се занио у реконструкцији живота ове некад сигурно бројне сеоске заједнице, не примјећујем да, са друге стране куће, окренуте према сјеверу, под старом крошњатом зерделијом, сједи старица. Погледам мало боље, нешто ради у рукама, по покретима, рекло би се, плете, али чујем, нешто прича, сама са собом, не могу разумјети шта говори, можда наглас броји жице.

Размишљаам како да се огласим, да је не изненадим, први сусрет врло је битан за успостављање даљег контакта, али и бакица се занијела у свом послу. Сједи на некој клупи за столом, пред њом видим и новине, можда чита, значи моја бакица је писмена, онда сигурно добро и види, док може да чита без наочара. Тако посматрајући је полускривен иза пармака, нехотице сломим врх пармака који тупо зашкрипа и одаде ме. Бакица, сигурно навикнута на све звукове око себе, брзо подиже главу, окрену се у правцу звука, препознавши да се живо чељаде налази у њеној близини. Знање стечено вишегодишњим животним искуством. Исто кад кер залаје, сваки домаћин и укућани, препознају по лавезу, да ли лаје на човјека или неку животињу, или онако, ко за себе, да се огласи.

Збуних се више ја, што ме издаде трули пармак, па брзо кренух према њеној вратници са већ устаљеним поздравом, као да је познајем стотину година.

- О бакоо, јеси ли живаа! Шта радиш?

Отворих вратницу и кренух њеном стазицом кроз траву. Она је већ била на ногама, са штапом у руци, ишла ми у сусрет. Поздравим се, помоз бог, пољубим је у руку, такав је обичај на селу некад био, она мало руку отима и срдечно отпоздравља.

- Е очи моје, жив ми био, па зар има још неко да оће стару бабу у руку пољубити!? - Има бако, видиш, има! - весело јој одговорим.

Старији људи на селу воле да знају с ким имају посла, не чекајући да ме испитује, одмах се представим и рекох ко ми је казао за њу. Она поче да набраја, поименично, знала сам овога, онога, је ли жив тај и тај, гдје су сада, и тако редом, причајући, сједосмо на њену клупу, за сто од грубо тесаних дасака. Предам јој мали поклон, она се нећка и помало стидно узе, захваливши се.



- Фала ти моје дијете, нек си ти дош'о, благо мени, да се мало разговоримо, мени то фали, а имам фала богу свега, нисам ни гладна ни жедна, имам и овиг дроњака, не знам коме ће и то остати, нећу живити орлова вијека!

Са ове стране осмотрих поново кућу и њен дио у коме она живи. Подрум од камена, обијена малта на једном мјесту показује зидове од дизме; кров, преко старе шиндре, прекривен је лимом, један димњак на цијелу кућу; четири двокрилна прозора, не рачунајући горњи бој, таванске просторије. Мљекар са десне стране од улазних врата, под дрвеним олуком дрвено буре за кишницу, поред њега пластична бањица, овако са стране изгледају ми као два странца, који један поред другог хоће да коегзистирају. Између двије шљиве разапет штрик, Бакица суши свој веш, двије блузе од поркета, једна кецеља, тамнијих боја, тамноплави рубац са бијелим бобама тачкама, двоје дуге чарапе бјелаче, једне шарене терлуке и женски доњи веш од памучног шареног платна, све прикладно старијим женама на селу. Чујем негдје испод куће раколе се кокоши, мало даље, према улици, у штали од дрвених љеса, чује се ситно звонце.

Почех управо разговор о кући, онако успутно, кад је грађена, ко је правио, има ли ишта живо, наравно, без записивања и снимања, и то стари људи на селу не воле.

Прича се даље калемим једна на другу, полако, неусиљено, понекад ме приупита, а што то мене занима, кажем да то волим, а она се благо осмјехне, помилује ме по руци, и каже, па зар и то неко воли. По њеном изразу лица и говору, не знаш да ли би прије заплакала, или се насмијала, или ме сажалева!

Са оваквим саговорницима, увијек је занимљиво, само кад стекну повјерење у тебе. Исповијест крене, сама од себе, и нема јој краја. Понешто приупитај, да наведеш саговорника на податак који те занима. Не прекидај га! Само слушај и памти! То су јединствени тренуци. Особа притискана годинама разним недаћама које живот носи, много тога крије закопано

у дубини своје душе. Постоји само један дан у животу када се та душа отвара, ако ти се посрећи и потрефиш тај моменат, као да си нашао траву расковник, која отвара све браве, чућеш оно што никад никоме дотад није казано.

- Одакле ти овдје из поља, да дођеш у овај брдско-планински крај? - питам Бакицу, спонтано, смишљено.

- Е мој синко, судбина ће те одвести ће никад ни сањ'о не би! Удала сам се иза Првог рата, двадесеет и осме године.

- врти главом стиснутих усана, гледајући преда се, почиње са уздахом своју причу, од дјевојаштва до старих дана.

- Имаш ли коју стару слику из тог времена? - питам је, а она помало изненађена мојим питањем и сва сретна што ми може удовољити и показати, како би ми рекли, документовати, самоувјерено рече. - Имам, како немам, само да нађем, идем у кућу, баш ћу ти показати! - значајно ми потврди кажи-прстом.

Моја Бакица, ово сам јој име дао при првом сусрету, брзо устаде и без штапа, нагнувши се на једну страну оде. Успутно, хитрим покретом скиде са штрика свој доњи веш, згучи га у наручје као да га крије и оде у кућу. Врати се, носећи у једној руци на бакреној тацни, старински плавкасти, стаклени сервис за ракију и двије чаше, криглице, у другој, преко руке, пребачену ткану ручну торбицу, пуну слика - фотографија и неких разних испресавијаних пожутјелих папира. Бакица отвара, разгледа. Знам ја да читам, рече сигурна у себе, као да ми чита мисли, него не видим најбоље.

- А како плетеш!? - питам је узгредно.

- Иј, то, плести могу и жмирећи. Ајде прво да ми попијемо! Заборавила сам скроз на ракију, ти си ме оманђијо! - рече Бакица и насу нам вјешто у чаше, не гледајући, тачно до врха, не просувши ни једне капи.

- Е ајде, живио ти мени и добро ми дошо! Е баш нек си дошо!



Бакица испи своју наискап, а ја једва од три пута, стално загладујући у криглицу. Очито је да и она памти доста старих ракијаша. Бакица се прену што ја то гледам, препаде се да није чаша прљава или да није упао који трун у ракију. Одмах се поче правдати, да није добро видјела, одавно ником није сипала, нема коме. Кажем јој да не брине, гледам их јер ми се свиђају. Бакица се грохотом насмија, сретна што није оно што је она мислила, па насувши нам још по једну, додаде:

- Е боже мили у свашта ли се људи заљубе, и ти си неко чудно створење! Ово ми је донио на насеље, мој брат, и не-вјеста, давно, немам но још ове двије криге, поломиле се, ако 'оћеш ето ти, носи! - рече Бакица пуним срцем, одмахну руком, спремна да ми их одмах стрпа у ташну. Пописмо и другу и полако пређосмо на гледање фотографија.

- Ево ти слике! Е, мој, Боже, да сам сањала да ће ми неко данас тражити ово не би вјеровала. Јесам, рођена сам на Алпашин Мосту, отац ми је био имућан, за тадашње прилике. Имали смо добру земљу, коње кола и пашажеру. Ја сам ишла и у школу. Мајка ми је рано умрла. Отац ме даде за сина, нашег кутњег пријатеља. Тај мој свекар, догонио нам дрва, јапију и још свашта, што је требало, за паре, у замјену, тако се они спријатељили. Свратише једном код нас, он и тај син му, мој чо'јек, био он у војсци, служио Краљеву гарду, дошо у оном војничком одијелу, наочит, лијеп к'о слика, ево види, ова на коњу, волио се сликати на бијелом коњу. Мало се касније виђали, по теферичима и сијелима, и би шта би, 'оћеш ли, оћу. Свекар ми није био лош, свекрве нисам имала, али имала сам црну јетрву, љута гуја, најстарија, била је родом из Црне Ријеке, чула сам за то мјесто само по једној пјесми која се пјевала у моје доба:

*Црна Ријека пуна кукурјека,
која дође кука довијека.*

Па што ме мрзила не знам ни ја, мој јуначе, така је била. Ја сам била најмлађа од јетрва, осамнест ми је година било кад сам дошла, говорили су, пољка дошла за плаништака, а била је ваљда и завидна ми, ја сам донијела најбоље руо, три коња једва донијела сандуке, причало се то навелико, прва сам донијела јоргане, деке, разног суђа, добре дарове свима, најљепше везене пешкире. Тад је било велико, кад добијеш од некога кошуљу, чарапе, коцку шећера, а камоли нешто боље, од накита. Од мене су све касније пречињале, али не одма, она стокаменица, није ни то дала, толико је била власна, а живили смо у заједници, моје дијете, све до иза Другог рата. Тито ако ништа није добро урадио, учинио је добро, да се браћа дијеле, и што очисти народ од ушију. Заједница је свака црна! -

Опет заврти главом, уздише и окреће се око себе, гледа према прозорима, као да се боји да је не чује ко од бивших укућана, можда и сад има страх од те зле јетрве, крвометнице, како је често назива.

- А немаш се моје дијете коме жалити, трпи и шути, у гору ил' у воду, *ни куд мајци, ни у ђеверове*, нису од добра спјеване пјесме, тугованке:

*Нико не зна казивати јада,
ко дјевојка кад се уда млада.*

*Туга ми се око срца свила,
да је вода ја би је пролила.*

*Мајко моја зашто ме имадеш,
одгојиш ме па ме другом дајеш.*

- Знала сам иг још доста, заборавила сам, ал' сјетићу се. Сто сам пута, од муке, док нешто радим, на њиви највише,



или у штали, док музем краве, одјадала, да даш души одушка, да не цркнеш.

Првих година по удаји нисам се могла дуго навићи на ове странчине, камењар, околу шуметина, силна стока, земља тврда и гладна, ће год закопаш мотиком, удариш на камен, па би изашла горе на ову Косу, ено видиш, оданде се види цијело Сарајевско поље и сва села наоколо, да ме жеља мине. Сада не идем, ма јок, не могу да одам преко тиг странчина, болан, а шта би и видила, које јаде, све су сада прекриле зградурина наша поља. Е мој Боже! Шта све вријеме неће донијети и однијети! Чојек у свом вијеку свашта дочека!

- Ево ти ова слика! Моји сватови, ово сам ти ја на коњу. Мој отац поручио по сликара, из града, сликар Божић, и он нам је био кутњи пријатељ, долазио о светом Аранђелу, на славу, али други дан. А вамо ти се горе, нико није слик'о, тек иза Другог рата, понеко. Имо ти је он и неку бакалницу, код Бесариног хана, на чаршији, Драгаши трговци и Ратковићи свјећари са Башчаршије, јеси ли чуо за њи', били су им ближњи род. Никад до тада па и послјије богами задуго, нису бољи сватови прошли кроз Сарајевско поље и ова села, нису богами, куда год смо пролазили народ је излазио, иначе пред сватове се излази, честита се, ако су сватови из даљине, сваки добар домаћин доспе ракије у плоске, код воде би се увијек стало, млада је даривала воду, везеном марамицом или јабуком, понекад којом ситном паром, шта се имало. Ако се наиђе на ограду, разваљује се, млада је не смије прескакати. Моји су сватови били баш гледни и виђени, млади, вриједни, лијепо обучени, закићени сваки по пречини. Најбоље окићен је кум, зна се, па ђевер, стари сват и тако редом, златним и сребреним четворогранкама, једногранкама, везеним пешкирима и ђеверушама, сватовски се посебно везу, сватови са плоскама, неко је им'о и оружје, у сватовима се мора пуцати. На коњима бронзе, из далека се чује звоњава, иј, пјесма,

милина ти чути. И коњи су лијепо били окићени, боље него сватови: око главе и узди везени пешкири, марамнице са шимширом и тробојкама, а била је и посебна орма коњска за сватова, велике токе, украсни ланци, кићанке, али то није им'о свако. Коњи од муштулугџије и првјенаца окићени златним чеврмама, кумовски коњ и мој коњ исто тако, и још љевше. По мене је дошло двадесет и пет коњаника седланика. Млада је носила либаду, и то није им'о свако. Моју су касније сви носили, нема цуре која се није удала у моме руву, и поћелицу сам давала, огрлицу, еждер, тако и младама кад иду у првине роду, или на теферич прве године по удаји, и све друго шта је коме требало да обуче и обује. Народ је слабо живио, велико је било и ко има плоску, мој брате, плоска попије за годину скоро два литра ракије, ако 'оћеш да је одржиш; за еждер је ишо добар во. Нарочито послјије Другог рата, била је велика неимаштина, глад, болешчине, отимачина, гоне те једни у задругу, други на пругу, трећи затварају, глобе те што си жив, и ево опет доживила осамдесет година. Чо'јек је гори од животиње, тврђи од камена!

- А ето данас ме нико не види и не обиђе, не пита, јесам ли жива, треба ли ми шта, сад они који некада нису имали, да извинеш ни гађа, забогатили се, осилили, заборавили ко су били, сишли у град. Питам ја једном моју ту јетрву, Секо, навикну ли се ти одати по граду, мени су се исмијавили што не знам одати по странама. А звала сам је секом, таки је обичај био! - одмахну руком, помјери се у мјесту, и опсова нешто тако сочно, пикантно, и само изговорено из њених уста, искрено звучи, има своје право значење и смисао.

- А овај момчуљак, видиш, што је три пута 'каницу опас'о око себе, младолик, дијете, тринес' му година било, а први пут се опасује кад се замомчи, а он се још није био замомчио, нема ни шубаре, ни шала, ко ови остали сватови, видиш, они су мотали црвени, крмезли шал око капе, то су



ти били плаништаци, шал се обмотав'о на бурму и на патку, тако се то звало, али није свуђе једнако, пољаци су носили црне јањеће шубаре, било је прије и ћулава, како би' ти рекла, то је к'о бијела капа од уваљане вуне, носила се испод феса, ја мислим неће до Првог рата. И пјесма се распознаје, по кајди, која је пољачка, а која планинска, романијска. Он ми је најмлађи ђевер, водио ми коња, мој Братан, душа моја мила, да није ове слике не би ни знали какав је био, млад ко роса, е кад се сјетим, сретан што ћу му бити невјеста, док ми је коња водио, стално се окреће, смијури се, погледива на мене, пази, никад нисам коња јашила, бојала сам се да не панем, куд и та брука, млада пала са коња. Уух, мој боже! Одведоше га једне ноћи, четерес' друге! А ко ће знати која војска, коме је он мог'о скривити нешто, сав од добра створен. Чуво овце у планини, неки из шуме наљегоше, донеси нам да једемо, гладни смо, а која војска није гладна, носи пушку, ако не даш убише те, ако даш, убише те други што си онима дао, ко да смо и ми имали шта јести! Деверли главе и он био, прва му жена умрла на порађају, ожени се поново, ова друга родила баш уз рат, зато се и привуко кући, јадан да види како смо, неко проказа, само упалоше по ноћи, вашке залајаше, пушке запуцаше, грунуше на врата, ми у кући полегли били, нико се не помјери, све замрло од стра. Мушкиње је ноћивало по шталама или по козарицама. Узму ћебад, гуњеве, подметке од костријети, имбуље, вунене зимске огртаче и бјежи у шуму, нико није смио заноћити у кући уз рат. Ој, мени јадној, јавише донеколико, нашли га на Равнама, убијен, ми жене смо отишле са воловима, довукле га, нисмо смјеле јадне ни кукати. Жена му се занеколико преудала и одвела то женско дијете са собом. Он је био најбољи за мене, од све чељади коју сам затекла. Видиш ће она вода доле, под оним врбама, прошо си је, далеко носити, а све надасе, а ја да извинеш, носећа, а он се очи моје, провуче кроз башчу, испод ограда,

па преда ме, узме бремену од мене, дај невка мени, ја ћу, па изнесе вамо на овај бањак, горе, онда ја преузмем, да не виде остали, а дабет она крвометница, појела би ме, а и он би ужо на Шарова, не би му лако било, стално ме нешто облајавала по селу, пањкала свекру и најстаријем ђеверу, њеном чо'јеку, и он је био наopak, Бог да га прости, гладан, мало му је било да скине са неба облаке! Ето, браћа, па нису једнаки! Послије смрти свекра он је преузео домаћинство, његова је ова тамо страна куће, од истока, али ево, све зарасло и његово, и свачије, дјеца се разишла, неће нико да живи на селу, само ја једина још остала, они сви из планине, па бјеж у поље, у град, а ја из поља у планину, али нећу да идем никуда, овди ћу скончати, овди су ми дјеца сарањена, немам ја куд на другу страну!

Пребира по сликама, махинално их сортира, без реда, нађе једну, поче је миловати својим старачким прстима, тихо и тужно набрајати.

- Е моја фина цура, мајкина љепотица била, узданица моја! Једнако милује слику и љуби је.

- Ако постоје горке сузе, онда су то заиста, старачке, кад потеку из старог, осушеног, избораног лица, као да извиру из иконе, и моја Бакица има светачко лице, забрањена ћенаром без реса, у одјећи, претежно у црно-смеђој и плавој комбинацији, блуза, џемпер, ћуда, сукња, кецеља, очи и поред толико проливених суза и невоља, доста бистре, продорно топле, благе, сјетне, ако такве могу бити, из њих избија нека необична, а природна, и туга и радост, снага и немоћ, и памет и доброта.

Пружа ми слику послјије дужег времена. Видим, дјевојка у бјелади, на глави бијели велики свилени шал са дугим ресама до појаса, обучена, горњи дио, узводна бијела кошуља са украсном крагном око врата која покрива готово до пола рамена, преко кошуље лијепо украшена ћечерма, доњи дио, бијела широка, свилена сукња са чипком, бијеле чарапе,



сокне, бијеле сандале, у руци бијела ташница и кишобран, на руци прстен, белензука, око врата огрлица од шеснаест дуката, три велика шорвана на средини, мањи редом нанизани, око појаса сребрени еждер и свилењак са ресама, изнад лијевог ува цвијет у коси, у ушима тројанке минђуше, усне дискретно нашминкане, лијепа је, нека посебна љепота, као да није сеоска дјевојка, подсјећа ме на некога, а на кога би, него на своју мајку, моју Бакицу.

Вратим јој слику, поново је поче љубити и миловати и ко за себе каже.

- Ето, оваку је мајка и опремила у вјечну кућу, осим накита, све је овако отишло са њом. Јаој мени, руо јој спремаља, зађевојчила се била рано, јединица моја, на здраво се разбоље и умрије. А троје ми је дјеце умрло првих година, дјеца су прије мрла у свакога. Имала сам и сина, немам његове слике. Одведе га овај ми ђевер у шуму да му помаже сјећи јапију, дијете, дванес му година, рано моја љута, притисну га омара, нагрди га, косе сам чупала, очи да изровим своје, ударај се у прса, кукај, не помаже ништа! А не могу гријешити душе, а бојим се, да га пас ...

Из дубине душе уздахну, дуго од'укујући и шапћући, као да покреће сву горчину из себе, таложену годинама. На њеним уснама разабрах и њене слутње, прође ме страховита језа, она стави руку на уста, протрља очи, крајем од убрадача, ћенара, уздахну још дубље и одхукну још јаче, полугласно са дугим познатим рефреном.

- А јаој мени, а причо је и народ свашта. - додаде на крају, осврћући се око себе, као да тражи живог свједока.

- Моје дијете, никад не знаш шта у коме лежи! Остала ми јединица моја, а заборавила сам ти рећи, чо'јек ми је умро из Другог рата, четерес' осме, гонили иг у задругу да ору, прије Благовијести, земља мокра, ладна, он јадан оро бос, било му жао опанака, дошо кући, легло и више није усто! - заврти

главом, одмахну рукама и слегну помирљиво раменима. Опет уздахну дубоко и загледана негдје у даљину и као молитву тихо само прозбори: - Моој Боже!

Враћамо се поново на њену младинску слику, има их више, различити су детаљи.

- Ја сам имала и шлајер, са умјетним цвијећем око главе, повр' чела, то ми је дала моја стрина, она набавила из града, њена родица је била Јока Лемезова, чувена кројачица, она је шила и за грађанке, самоука, али од Бога надарена, само те погледа, одмјери на свој начин, без икаквог метра, и скројено све ко сковано. А ја сам знала правити од украсног папира умјетне цвјетове, руже, било је и куповниг, то смо ко цуре носиле на прсима, некад на лијевој страни а некад испод грла или у коси. Ниједна млада дотада није дошла са дугим шлајером, имала сам, либаду, велике црне димије од скупог платна, димијилука, осам метара, узводна кошуља са широким кераним рукавима, великом бијелом свиленом крагном на волане, ја сам дошла и у ципелама, куповане су код Бате, то ти је једна бивша радња, ђе сад Борово. Опанке сам носила овуда, опутњаке, сарачке, височке, касније гумењаше, каљаче, зепе, шта се имало. Једино кад би ишла у град, ципеле би понијела у торби, презула би се под Врацима, код Медана куће. Посебно је била скупа и вриједна либада. Носили су је од мене и у десето село, ко год је знао да имам, шта ћу, рекла сам ти, позајмљивала сам, а посебно је цури севап учинити и нешто приложити у ру'о. Ко зна шта је чека у туђој кући, и на какве ће све јаде ударити!

Причамо мало о либади. Њена је била, каже, од кадифе, бордо боје, кројена је из два дијела, двије предње стране са равним и заобљеним пешевима који се не закопчавају, изнутра постављена са танким памучним платном или свилом, украси на либади су од гајтана, сребрене или златне нити, мотиви тролиста, петолиста, љиљана, лале, гране и лозице,



врло чест мотив је чакмак, лоза са сузама. На селу су само младе носиле либаду, иначе то је био дио градске ношње све до Првог рата. Терзије су израђивали либаде, салте, антерије, фермене, ћечерме, дигишлије а абације копаране, ћурдије, мушке чакшире, гуњеве, кожухе, шубаре и друго.

Бакица наставља своју причу, сада мало смиреније, пазећи да шта не би заборавила.

- Имала сам и поћелицу и огрлицу, белензуку - синцирлију купио ми свекар, то је таки обичај био, или еждер, а белензуке су дјевојке поклањале и момцима као знак да се обећала, прифатила заруке.

Мало иза мене, дошла је једна извадња јетрва, о Спасовдану, ја сам дошла уочи Ђурђевадана, уочи наше славе, она је неће била од Пала, неко село према Романији, овако ко на овој слици, дошла у црном копарану, мало је сприједа био украшен, бисером и по рубовима зеленим и црвеним гајтанима, око рукава нешто ко мало златовеза, на глави обичан шал са ресама, код њих нису носили димије, већ узводну дугу бијелу кошуљу, са опрежином, тканом прегачом, ћурдије од ваљаног сукна, украшене гајтанима и свиленим концем са стране по боковима, тамо ће се спајају два дијела, ткани пас са токама, копчама, чарапе лисе и сарајске или височке опанке. Мушки су носили слично к'о моји сватови, узводна широка кошуља, џемадан, преко њега џока, џемадана је било свакакијег, од домаћег ваљаног црног сукна, украшени гајтанима, свиленим и вуненим концем по рубовима и сприједа на преклопу, а куповали су се и црвени чојани скадарски џемадани на Баш-чаршији код терзија и абација, а било је купити и са токама, сприједа, кад погледаш, ко витез, знало се тачно код кога на-ручују и купују, Срби, код кога католици и муслимани, а код кога Чифути. У зимско доба преко свега носио се црни гуњ, црне шалваре од домаћег тканог платна, са истуреним туром, неће су носили у планини и чакшире од шајака, домаћег ва-

љаног сукна, а сиромашнији су носили, за сваку прилику, ко пеленгаће, пола од костријети пола од сукна, по кроју сличне шалварама само уже, уз листове ногу припијали су гете – тозлуке од домаћег сукна и вуне, око паса, шарена дуга 'каница, понеки имућнији су носили и кожни шарпел, на ноге опанке или дубоке ципеле, кундуре, које су куповали код Бате или су наручивали код других мајстора обућара, како ко, и ће било јевтиније. Богами, народ је највише узајмљиво!

Овако ти се носило све до пред овај Други рат и неће вамо, до иза Другог рата, сад зависи, како ће, море бити, до шесете године. - закључује моја Бакица, повремено трљајући чело, ваљда да би се боље присјетила.

- Дјеца су носила шта имају, узводну кратку и дугу кошуљу, пеленгаће од костријети, бијелог или сингавог сукна, или уске шалварице, до седме године нису гаћа носили, а богами неки док се мало не замомче, а то ти је око четрнесте, петнесте године. Носили су и плетене вунене свитере, копчо се на раменима, гуњиће, љети се највише босо ишло. Женска дјеца слично, мале копаранчиће без рукава, ћурдијице, кошуљке, ћенарчиће на главу, косе се плеле у плетенице, ето тако, у пољу је било мало љепше и боље, а све ти је богами зависило кол'ко је ко био имућан. А било је доста дјеце и у најму, за кору љеба и једне опанке годишње. Јадна мајко, то је највећа туга! Уздише моја Бакица, а њено климање главом и јетко, моје дијете, говори ми више од било чије писане историје.

- Ми смо саме сијале и обрађивале конопљу, моје дијете, од вуне правиле све што се могло, ткале смо, преле, плеле, керале, везле, шиле, кројиле, прале, бојиле, рађале и подизале дјецу, на њиви све послове обављале, копале, орале, купиле, жњеле, садиле, пљевиле, вукле, тукле, музле, чувале, кувале, дочекивале и испраћале, пјевале и кукале, и то се морало кад затреба, данас ове младе све, на готово дођу, вријеме се промијенило. Па и нека је! - Бакица заврши уз своју гестикулацију, својствено оштроумним старим женама на селу, иако



одрасле у патријархалном друштву свјесно резонују и прихватају све новине.

- А ово ти је моја мајка, њена заова, моја тетка, очева млађа сестра и двије родице, сликале се на Преобреженије код цркве на Старој станици, мајка ми је била родом од Чангала из Пофалића, сад ће Фабрика дувана, ево видиш како су се оне носиле као младе. Е није богами, ово ти је било кад је долазио у Сарајево Фрањо Јосип!

Окрећем фотографију, на њој штембил, Сарајево, Фото Адлер, 1910. год.

На слици се добро уочава занимљиво оглавље, како смо закључили, послјије мале препирке, носило се до Првог рата, а састојало се од дрвеног круга, капе, мараме, убрадача, и велике мараме убрадача. Коса се чешљала у једну плетеницу и омотавала око капе у коју се уплитао гајтан, на крају са куком, да би се могла причврстити коса на капи.

Код друге нешто мало другачије, као модерније. Оглавље је од још дубљег црвеног феса са плавом свиленом кићанком на врху, полукружног подлошка омотаном шареном вуненом тканином, танке куповне мараме јеменије којом се омотава фес, и веће мараме од кашмира са ресама, пресавијене дијагонално, којом се покрива капа. Марама се слаже на затиљку на шире фалтне и причврсти украсним иглама. На марами на оба ува пришивени су букетићи вјештачког цвијећа, обично руже и златне гранчице, испод букетића, закачена чефтазета, сребрени привјесак са пуцадима, ланчићима и трепетиљкама.

На неким сликама се примјећују и друге варијанте, фес сигурно тамноцрвене боје, јеменија, правоугаоног облика од црног глота, мале бијеле мараме округе, велике свилене мараме, убрадаче, разних боја са дугачким ресама и чефтазетама, са лијеве стране изнад ува.

Моја Бакица каже да се овако носило до Другог рата.

Љети би се носила каже, марама преко капе крајевима забаченим, а зими подвезивала унакрс испод браде и везала на тјемени изнад капе.

Женско оглавлје је најзанимљивији дио ношње, означава брачни статус жене, економско и социјално стање, етничку припадност, доста се мијењало кроз времена, на моду је највише утицао град и разна културна струјања.

Кошуље су и код ових жена на слици узводне, у неких су скупоцјеније ћечерме, а код неких скромније, домаће израде, затим се виде ћурдије, антерије без рукава, вјероватно сомотне или од домаћег сукна, дискретно украшене гајтанима по рубовима, затим димије, претежно црне боје, а било их је модроплавих, тамно-смеђих, зеленоцрних, узводне дуге кошуље, на ногама претежно плетени опанци и шарене лисе чарапе са поплетом.

Тканице, појасеви претежно су били од власне вуне, танко одређене, у два или четири нита на хоризонталном разбоју, било их је и куповних са копчама и плочама, код неких се виде пјевац копче, бадем копче, машна копче, једна има и еждер са лептир копчом, такође се запажају и пасови свиљењаци, једнобојни и шарени са ресама, око врата, бисерни ћердани, дукати, на рукама нарукнице алале, у руци рубац, звани фрцула.

На једној се примјећује тепелук од новца од једног суфурина у средини, са дукатима окола нашивеним на плићу чојану капицу учвршћену за косу украсним иглама башлијама, око које су омотаване плетенице, и то није могао имати свако, каже Бакица, а она не зна која је то жена на слици, тепелук се није носио послје Другог рата.

Одушевљен оним што видим на фотографијама и потресен Бакицином причом, полугласно, чежњиво изјавих, да бих волио видјети и мало опипати ову одјећу. Она ме погледа широм отворених очију и значајно упита.



- Је ли баш оћеш да видиш!?

- Хоћу, кажем јој, да ме то највише занима.

- Е моја мајко. - јатка се Бакица. - Шта ме данас снађе! Е ајде кад си ми таки, имам ти и ја тога доста показати, горе је на тавану, у сандуцима је. Ајмо горе!

Бакица ми нареди са неким дјечјим задовољством.

Попесмо се дрвеним басамацима са вањске, горње стране куће. Улазимо у собицу, одише сва старином, почев од шупљикавих испуцалих греда, тканих ћошетњака, ираме на зидовима, уски ћилимак на поду, са страна двије поњаве, кревет намјештен, прекривен исто тканим шареним прекривачем, ткани шарени јастук, на зиду са источне стране огледало овијено везеним пешкиром са дугим свиленим ресама. Осјети се мирис траве шене, лучевине помијешан са увелим воћем и разним сувим биљем.

Бакица се саге, испод кревета извуче два мања дрвена сандучића, слична сехари, чекмецету.

- Овдје држим везиво, марамице, чеврме, пешкире, везене крпе, неку ситњеж.

Све је лијепо сложено, мало пожутило од стајања. Отвори један велики сандук, обојен бордо, са страна окован, дискретно изрезбарен, зајади на познат ми начин.

- Јаој мени, јадној, ово је руво од моје виле! Ој, мени!

Мучно ми, гледајући је како преврће, имам осјећај као да тражи негдје своју кћер међу овим дијеловима ношње. Узе кићену ћурдију, и не могаше издржати, сједе на под, препадох се, позлиће јој, па куда ћу онда, рећи ће да сам је ја убио. Подигнем је, сједе на кревет. Предложим јој да се вратимо, кажем, немој се поново расплакивати, али она не попушта, и као да се стиди те своје слабости, старачки, мелахонично настави своју исповијест.

- Ја ти ово нисам отворила како сам је испратила, нисам могла, грану сам јој накутила из једног другог сандука, подијелила сам нешто кошуља, чарапа и понеку ћурдију сиротим

дјевојкама, то је тако обичај био, овај њен сам закључала и више га нисам могла отворити, не знам шта ми би, да га данас отворим, ударик прво на њега! Е моја мајко, што ме роди!

Окреће на крилу нову кићену ћурдију, прелијеп женски горњи хаљетак, без рукава, намијењен за свечане прилике, на домаће ваљано црно сукно, старом техником украшавања оивчени рубови, саставни шавови, преплетени разнобојним гајтанима, апликацијама сукна на сукно и украсним разнобојним тракама и другим комбинацијама украшавања, диже је, окреће, поправља, обукла би је, тражи некога, да види како би му стајала. Ћурдија каже никад није обучена, опет се саге и настави даље ровити по сандуку, у њему су све скупочије нији одјевни дијелови женске народне ношње, зелени, плави, жути свилени шалови са ресама, црна кадифна сукња. Извади неколике ћечерме од чоје, не зна се која је од које љепша, набаса на једну од зелене кадифе, присјети се нечега, и опет зајадикова.

- Јаој мени, ова јој је најдража била, носила је уз бјелладу од Петровдана до Крама!

- Гледа је као да не вјерује својим очима, мирише је, притиска уз лице и груди, уз сталну, тужну и тиху, срцепарајућу јадиковку.

- Јоој меени жалоосноој, јаој меени мојаа фина вилоо!

Ставила је ћечерму на крило, премјешта је с кољена на кољено, намјешта јој крајеве, нарамнице, можда се присјетила, кад је спремала на тефериче. Дјевојка, а ни младић се нису могли сами одјенути, увијек је неко требао да им припомогне, посебно око нарамница, извлачења широких рукава, да би се направила једна правилна лијепа фигура, код дјевојака намјештање оглавља, чешљање косе, уплитање, доста је било компликовано, и ту је требала помоћ и вјеште руке, везивање тканице је такође тражило доста вјештине код момака.



Даде ми ђечерму да је и ја видим, заиста прелијепа, богато украшена, из два дијела састављена, предња страна је украшенија, цвјетни мотиви, оивичени ситним бисером, испуњени златном жицом, нитнама и стакленим седефастим камењем, укупно сто четрдесет и четири камена, обрубљена наранџастим гајтаном, изнутра постављена са плаво-зеленом танком, свиленом тканином. Док сам ја разгледао, Бакица је и даље избијала и превртала по сандуку, кад год би се нечега присјетила, зајаукала би и замислила се. Наиђе на једно огледалце са црвеним срцем, суво лишће од шимшира и умјетне ружине латице, украсне шнале за косу, украсну дугмад, кутију дрикера, свилени конац, смотак тамно-зеленог гајтана, женске вунене рукавице са бијелим перлицама и шљокицама, подвезице, а пронађе и нешто, што и сама није знала гдје је, нађе калкан капу, дубљи фес од црвене чоје околу украшен ресама од црне свиле, на затиљку дуже, на тјемени украшена ситним шљокицама, срном и свилом. Бакица каже било их је и кићенијих са дукатима, овоме каже нешто фали, а кад дјевојка стави калкан капу на главу, био је знак да те године хоће да се уда.

Еждер је каже дала да јој се поправи кров, прекрила га лимом, погледа ме тужно и као да се опет правда.

- Шта ћу, морала сам, прокишњавала ми кућа, стара шиндра била.

У другом сандуку претежно је мушка ношња, црвени куповни скадарски џемадан, украшен црним гајтанима, мале вунене шарвале, мала џока, гете, од домаћег црног ваљаног сукна, тозлуци, тканица, неколике узводне кошуље непрорезане, Бакица каже доста је мушког одијела подијелила, нарочито кошуља и чарапа, што као дарове, затим мобарима, посебно косцима или мијењала за нешто друго.

- Ето, све си видио, шта ће бити са овим, док сам ја жива, чуваћу, а шта онда, све ће то други разнијети и побациати!

Гледам је онако, тужно, својски, као да се знамо баш сто година, зближили смо се за овај један дан, као род, и увјерљиво јој кажем.

- Неће се бацити Бакице! Постоји једна установа, музеј, одговорни, задужени људи, који чувају народно благо, и све друго што им се повјери, и ова твоја прича, и она је значајна! - стиснем јој руку и сједам до ње на кревет, објасним јој све, полако, она схвати брзо, али са једном дозом самопријекора, како се прије није сјетила тога, па зна она, каже, гдје је музеј.

- Нисам ја тол'ко неписмена, била сам и у Музеју Старе православне цркве, више пута, у Старој цркви сам и крште-на.

Нека те Бог благослови и сачува, сад ми је меш чини лакше умријети! А ма шта сам ноћас сањала не могу да се сјетим, ма сјетићу се ја, мени сан увијек каже шта ће бити. Немам болан ни ороза да ми пјева, и по њему сам ја знала свашта протумачити, необично ми, глува кућа, однијела ми га лисица, неки дан, не смијем кокоши више ни пуштати, сад се навадила, душманица!

Исприча ми то Бакица све док смо силазили низ басама-ке.

Питам је гдје је гробље.

- Горе, изнад села. Нећеш зар и на гробље ићи,

- Хоћу Бакице, и то ме занима.

- Е идем и ја са тобом, нисам била одавно, чекај да узмем свијеће и кадјеницу!

- Узмем је под руку, и заједно, ко два најбоља, стара другара кренемо калдрмом према гробљу, успутно се мало одморимо, јер све је, како каже моја Бакица, надасе, узбрдо. Она ми објашњава још живље о свему, шта је било некада, чије су куће овдје, како се која њива зове, гдје још живи неко од старине, ко кога воли и поштује и обратно. Изађосмо до



гробља, Бакица престаде причати. Отворим капију да прва уђе, Бакица, готово заповједнички са штапом даде ми знак да ја први уђем. - Мушко си - каже. Она се прекрсти три пута, у себи чита неку своју молитву, и право крену према једном гробу при дну гробља. Прилази, крсти се и љуби камени биљег пирамидалног облика, поред кога је засађена перуника. Љуби слику. Погледам, дјевојка до паса у народној ношњи, Бакицина вила, милује је, јадикује тихо устаљеном мелодијом. На другој плочи су остали њени, љуби и њих редом, сваком се обрати и каже понешто. Наслонивши главу на споменик, јецајући једва изусту.

- Што би се сад вољела искукати, нешто навалило из мене! Пукло!

Њежно је пригрлим и подржим. - Кукај Бакице, ако ће ти бити лакше! Немој се мене стидити, ја те у потпуности разумијем!

- Нећу. - каже она помирљиво.

- Давно је овдје све замрло, и пјесма и кукњава, а предвече је, прошло пет сати, не ваља.

Запалисмо свијеће и окадисмо све гробове, посебно оне за које претпостављам да их нико не обилази, зарасли су много у трње и коров. Бакица се чуди и томе, ма како сам се и тога сјетио,

- Е, чуј да кади, непознате, е боже помози, - али и одобрава ми, иде за мном и само понавља. - Бог те благословио! -

Изађосмо из гробља, прво Бакица, па ја, тако треба, каже она, и као да је скинула неки терет са себе, неколико пута понови.

- Е баш нек си дошо! Немам ским ни на гробље изаћи! Ето ти! Бојим се да не панем, а немаш кога дозвати! Сама ко курјак! Мој синко! А шта могу, така ми судбина моја!

Свако гробље у селима је негдје у пристранку, на бријегу, поред пута, на кршевитом, оцједитом и осунчаном мјесту, као

и ово њихово, моја Бакица га зове гребље. Идући кроз траву ширио се мирис планинског биља које најјаче и најљепше мирише баш почетком јуна у предвечерје, док га још није спржила љетња жега. Чисти ваздух и мирисна бујна планинска вегетација, лично задовољство, што сам Бакици барем један дан учинио другачијим, испунили су ми у потпуности душу.

Силазећи полако према селу, у глави ми се преплитала тужна Бакицина прича и живот некад у овом многољудном крају, са тишином и мирисом здраве природе која омамљује. Успутно смо још поразговарали о ношњама и осталим предметима, које је рада предати ми на чување. Растали смо се на бању, одакле се главни пут спушта према врелу, дуго се опраштајући, са сузама у очима и нескривеном жељом да се поново видимо.



Душан Ристић

БОГАСТВО И СЈАЈ ПАУНОВИЋА ИЗ ВУКОВАРА

Богати Срби у дијаспори

Годину дана од завршетка рата у Хрватској, послјије про-тјеривања Срба из Републике Српске Крајине, у Вуковару сам упознао господина Владимира Пауновића Бецику, унука богатог Србина Алексе Пауновића који је у Вуковару имао седамдесет двије куће.

Кад се пође испод вуковарских сводова од родне куће Јустина Михайловића на свега пет минута хода стиже се до лијепе, али видљиво ратом оштећене куће Пауновића, са два канделабра, на броју 28. То је само једна од седамдесет двије некадашње куће вуковарског трговца, богаташа и честитог Србина Алексе Пауновића. У тој кући живио је све до маја 1997. године 92-годишњи Владимир Пауновић, унук Алексин а син Радивојев. Дјед Владимир, популарно назван Бецика живио је са унуком Дејаном а често му је долазио његов син Федор, београдски адвокат који се сада вратио у родни Вуковар.

Свакако да прво треба нешто рећи о Алекси Пауновићу (1824–1897) који је био марвени трговац. Обогадио се лиферијући стоку за аустроугарску војску 1878. године за вријеме окупације Босне и Херцеговине. Касније је постао главни снабдјевач стоком за Беч јер је након 1848. године Европа била гладна и у том времену је он лично 32 пута пратио караване стоке са хиљаду говеда, коња, стадима свиња и стадима оваца кроз Подравину, без превозних средстава, стижао у Беч, град у коме су Алекси приређивани прави дочеци.

Занимљиво је и то како је Алекса изучио месарски занат а његов отац је желио да Алекса постане казанцијски мајстор. Алекса се нешто посвађао са оцем и у инат изучио месарски занат.

Стоку је Алекса куповао по пијацама од Вуковара до Земуна. Причало се у то вријеме да ниједна сточна пијаца ни вашар у Срему није смио да почне док се он не појави. По природи бахат, тврдоглав и самовољан брзо се обогатио тргујући стоком. Кажу, све што је радио као да је неком тјерао инат. Био је упоран и није дозвољавао ниједном богаташу да избије испред њега. Новац зарађен трговином улагао је у куповину земље јер се цијена земљи споро мијењала. У то доба катастарско јутро земље (нешто више од пет дунума) продавано је по цијени од 150 форинти. Промућурни Алекса знао је да ће земља вриједити све докле год сељак буде гладан за њом па је тако и данас.

Алекса Пауновић је често одлазио на кафу или на доручак у оближњи хотел „Лав“ који је држао неки Нијемац. Алекса би сједио до газде. Неки пут га је и подбадао или правио виц на његов рачун. Власник хотела је рекао свом шефу сале: „Кад год дође господин Пауновић, послужи га али му наплати троструко више од стварне цијене!“ Кад је Алекса сазнао за то рекао је шефу сале: „Кажи ти свом швапском газди да ћу ја направити лепши и већи хотел него што је овај!“ И отишао је.

Изградња хотела „Гранд“ у Вуковару

Газда Алекса подноси 12. јуна 1895. године Општинском заступству трговишта Вуковар (Вуковар те године није имао статус града) захтјев за изградњу хотела „Гранд“, у својој режији. На сједници овог мјеродавног заступства добио је одмах одобрење и закључено је да му се изда грађевинска дозвола јер ће се том изградњом порушити све ниске кућице у улици Фрање Јосифа.



Грађевински материјал за градњу будућег хотела већ је био доведен и изградња је одмах почела. Газда Алекса је нашао најбољег архитекту тога времена у Срему господина Владимира Николића који је завршио Технички студиј у Бечу. Његове су најзначајније грађевине: патријархов двор, богословски факултет, Саборна црква у Сремским Карловцима, епископски двор у Будиму и бројне друге грађевине.

Остало је предање да је за вријеме изградње хотела „Гранд“ у Вуковару Алекса Пауновић знао сједити на столици на градилишту и сваком раднику с пуним колицима материјала давао би по један новчић за награду. Изградња је текла брзо и хотел је завршен у предвиђеном року. У веома лијепом хотелу осим рецепције били су још и велика кафана, ресторан, гостионица, позоришна дворана, плесни салон, трговине и 55 соба за спавање. За оно вријеме то је био велики угоститељски објекат.

Хотел „Гранд“ грађен је од 1895. до 1897. године. У Брозовој Југославији након конфискације хотел „Гранд“ у Вуковару добија ново име Раднички дом. Иначе у њему ће од 20. до 25. јуна 1920. године бити одржан Други конгрес Комунистичке партије Југославије (КПЈ).

Данас, након двадесет година од прогона Срба из Хрватске са њихових огњишта и ратног пустошења Вуковара, стоје само зидови усправно на великим челичним траверзама. Ниједан зид се није срушио што је још једна потврда стручности великог архитекте Владимира Николића који је умро у Сремским Карловцима 1922. године.

На листи од седамдесет и четири велика пореска обвезника у некадашњој жупанији сремској трговац Алекса Пауновић из Вуковара увијек је био пети или шести по имовном стању, па према томе и порезу. Његов земљишни посјед износио је 3.998 катастарских јутара земље. Његове су биле пустаре: Алексина воља односно Луг, код села Неговаца, Трешња и Радин двор код села Петроваца, Амалијино поље код Ернес-

тинова и Храстина код Осијека, те Мартахоф у жупанији Тамишкој, општина Чаково, управна општина Фоља у Банату. На пустари Луг или како ју је он назвао Алексина воља имао је ергелу од 150 расних коња. Млинови и меснице били су у Алексиним рукама.

Газда Алекса се у много чему угледао на богатог њемачког грофа Елца чији огроман дворак и сада стоји у Хрватској, односно у Вуковару. Кад год је гроф са супругом чинио милодар сиротињи, то исто је на градском тргу чинио и Алекса са супругом Амалијом. Давао је сиротињи новац и друге ситније поклоне.

Дани расипништва и обијести

Крајем маја 1899. године Алекса Пауновић и његова супруга Амалија оженили су сина јединца Радивоја с високо-родном Мартом, бароницом Рајачић, кћери Данила Рајачића и Марте, рођене Дима.

Славило се, пјевало, јело и пило све до освита дана а у сватовима је нестао рибарски мајстор Јоцо Стојановић -Кенда који се утопио у ријеци Вуки и његово тијело пронађено је четири дана касније послје свадбе. Три мјесеца касније умире у 76. години живота богати трговац Алекса Пауновић и за собом оставља супругу Амалију, сина Радивоја, снаху Марту, сестру Ану, удату Станић, кћерку Ленку и зета Владимира Николића, адвоката.

Последња жеља Алексина била је да сав иметак остави сину јединцу Радивоју. Чак је и на улазним вратима хотела „Гранд“ била мермерна плоча на којој је писало: „Моме сину Радивоју“. Тако је Радивој наслиједио не само богато имање већ и неке негативне Алексине особине чиме је још једном добила потврду народна пословица да „ивер не пада далеко од кладе.“



И Радивој је био осион, бахат и прелазио је све границе пристојног понашања. Из чисте обијести утркивао се са фијакером од данашње жељезничке станице Борово (тада се звало Вуковар предграђе) до Винковаца. Нема дилеме, воз је био бржи и коњи су платили главом ову луду Радивојеву опкладу с неким њему сличним човјеком.

Једном је Радивој из чиста мира почео грдити неке раднике нарничаре који су мирно стајали на вуковарској пијаци и чекали посао, да их неко позове. Почео је да их псује и назива погрдним именима а једном је чак пријетио и батинама. Радници су га тужили градском предсједнику који раднике шаље начелнику, овај опет враћа предсједнику и тако редом. Ова „забавна“ игра с радницима и данас се његује и обогађује „слатким“ обећањима од којих нема ништа (о.а.).

Мора се поштено рећи, Радивој је имао и неких позитивних особина. Волио је да буде мецена у култури. Његовом финансијском помоћи саграђен је у Вуковару 1906. године „Српски дом“. Био је предсједник Српског пјевачког друштва „ЈАВОР“ и позоришног одбора. Он је покривао губитке у Српском народном позоришту у Новом Саду настале приликом гостовања у Вуковару.

Расипничко трошење сина јединца Радивоја убрзо је довело до продаје земље. Прво је дошло на ред Амалијино поље па пустара Мартахоф и тако редом, па и до хотела Гранд. Умро је 24. јуна 1911. године у Бечу, граду у коме и данас насљедници његови имају три или четири куће. Од 1912. године у извјештају жупаније Сремске међу великим пореским обвезницима нема више презимена Пауновића. Радивој је издијелио имање синовима и кћерима. Синови су: Бошко, Владимир и Душан, а кћерка Смиљка. У опоруци коју је оставио дјечи тотор је супруга његова Марта а сутотор је Јосиф барон Рајачић, брат Мартин и српски патријарх.

Краљ Александар на слави код Пауновића

У једној од бројних кућа богатих Пауновића имао сам част да будем неколико пута гост код дједа Владимира Пауновића 1993. године. Дјед Владимир се мало погрбио под теретом девет деценија живота али је увијек говорио да га здравље добро служи. Примео ме веома љубазно и при сваком његовом осмијеху и домаћинском покрету видио сам да он припада високом друштву. Говорио је смирено и одмјерено и увијек се смијао у правом тренутку.

- Сјећам се, каже он, да је мој ујак Владимир Рајачић по коме сам добио име, често пратио краља Александра Карађорђевића у лову све до његове смрти 1934. године. Сваки пут би добио за награду да може једном годишње устријелити јелена капиталца у било ком ловишту. Мој дједа Алекса и отац Радивој имали су своје ловиште и краљ Александар је често навраћао. Знам да је посљедњи пут био у септембру 1924. године када је рика јелена и ја сам тада био представљен краљу и с њим сам се руковао. Тада је он са мојим ујаком Владимиром обилазио сва ловишта. Уз њега је била и пратња, па је отишао и у познато ловиште у Барањи - каже дјед Бецика нудећи ме одличним вином и другим пићем. Од осталих посјета нашој главној кући, то је она порушена у строгом центру Вуковара, зидана 1867. године, врло добро се сјећам посјете патријарха господина Варнаве 1934. године. Тада је он обишао све српске православне цркве у Вуковару а био је и код наше Пауновића цркве у љетњиковцу „Трешња“ у селу Петровцима, код Вуковара. Наша црква посвећена је Св. Прокопију, и то је моја друга слава. Сваки Србин има једну славу а ја двије – вели са смијешком дјед Владимир. Ми смо Пауновићи ту имали три зграде. У тој цркви смо сви крштени моја браћа и сестра Смиљка. На пустари трешња имали смо лијеп базен за купање, парк и тениско игралиште. Ја сам то



наслиједио послије смрти мога оца Радивоја и мајке Марте, рођене бароница Рајачић – Брински.

Међу виђенијим гостима били су и многи други људи од којих би споменуо Гедона Дунђерског, најбогатијег човјека од Бечеја до Србобрана и Суботице.

Љубав јача од насљеђа

- Моја мати Марта, наставља започету причу дјед Бецика, жељела је да се ја оженим Софијом Дунђерски али је судбина хтјела другачије. И мамин брат Владимир био је за то али једини ја нисам. Мој дјед Алекса куповао је куће по Вуковару, и то све на најљепшим мјестима само да Јевреји не би у Вуковару саградили своју синагогу. Али, судбина је баш хтјела да се ја заљубим у Јеврејку Алму Фишоф чији је отац Самуел држао код хотела Лав бензинску пумпу и трговину на велико и мало. Ујак Владимир је говорио да ћу добити велику кућу и лијепо имање у Сремским Карловцима ако прекинем да се виђам са Алмом. Ја сам је оженио 1934. године а обећано имање и кућу у Сремским Карловцима добио је мој брат Душан.

Волио сам лов и често одлазио и са Алмом, која је умрла 17. фебруара 1992. године, на босанске планине. Зато су нам и на славу Св. Никола и Св. Прокопија долазили виђенији људи и из Босне. А на Никољдан 1945. године дошли су представници комунистичке власти и саопштили нам да морамо предати пустару Трешња и све куће осим оне у центру Вуковара на којој је наш монограм А. П. (Алекса Пауновић). А ја сам партизанима у народноослободилачком рату предао добровољно четрдесет двије краве и бика тешког хиљаду килограма – истиче на крају разговора ова искрена старина и веома пријатан човјек, сада пок. Владимир Пауновић Бецика.

С посебном пажњом разгледамо породични албум, слике на којима се виде раздрагана лица поред базена за купање: даме у дугим једнодјелним костимима и мушкарци уфитиљених бркова. Ту су на сликама и тренуци с коњских трка, бројни цокеји унезвијеног погледа и једном ријечју све сам богати свијет. Посебну пажњу привлаче велике слике, дуге 2 а широке метар, на којима су чланови породице Пауновић и Рајачић. Слике је на платну израдио познати бечки сликар Розентал и требало да оне остану за сва времена, за успомену. Нажалост, сада су безвриједне јер су их војници, да ли хрватски или српски, изболи бајонетима, у ратну јесен 1991. године. У великој кући у бројним собама смо видјели и бројне ловачке трофеје. Док нам љубазни домаћин дјед Владимир показује све то око њега трчкара керче Флокица и свога домаћина гледа право у очи, као да разумије сваки дједов покрет.

Сахрана достојна имена покојника

Вихор грађанског рата у Босни и Херцеговини (1992–1995. године) однио је и моју породицу и мене у избјеглиштво у Борово, удаљено 4 километра од Вуковара. Ту смо били код родитеља моје супруге Зоре све до децембра 1997. године.

Сјећам се једном приликом је кроз Вуковар пролазила дугачка колона Срба протјераних из Хрватске који су тражили поштовање људских права и надокнаду материјалних трошкова за своја имања од мировних снага УН за Источну Славонију, Барању и Западни Срем. Био сам у тој колони и у једном моменту сам се издвојио да бих видио колико нас има и на самом зачељу опазио сам дједа Бецику који је старачким кораком ишао за колоном.

Када сам у марту 1997. године дошао до куће Пауновића на капији дједа Владимира Пауновића био је мени непознат човјек и зауставио ме ријечима: - Ко сте ви? - Прије него што



сам стигао да кажем с кућног прага огласио се дјед Бецика и казао: - То је мој пријатељ, Федоре, пусти га! Тада сам се упознао са сином господина Владимира Пауновића.

У мају 1997. године дјед Владимир је незгодно стао и сломио ногу. Љекари су урадили свој дио посла али је рана споро зарастала. Кад је већ била потпуно зарасла господин Федор Пауновић је смјестио свога оца Владимира у самачки хотел у селу Шаренграду, на путу од Вуковара за Илок и Бачку Паланку. Кажу, када је стигао у тај хотел замолио је једног свог вршњака да га проведе кроз све просторије, да видим гдје ћу провести посљедње дане свога живота! Кад је видио неуредне лавабове, оштећене ве-це шоље вратио се у кревет и заспао. Ујутро су га пронашли мртвог.

Тако је, ето, завршио свој бурни живот дјед Владимир Пауновић, унук богатог трговца Алексе Пауновића из Вуковара. Био сам на сахрани која је обављена 31. маја 1997. године у Пауновића маузолеју, на тргу Матије Гупца, у строгом центру Вуковара. Било нас је око стотињак Срба на сахрани и кад је послѣје православног опијела свештеник изговорио посљедње ријечи опроштаја неко из одбора за сахрану извук-ао је једну металну кутију, крипту, у коју је положено тијело дједа Владимира Пауновића који умрије у 92. години живота. Тако је отишао заувјек Владимир Пауновић, посљедњи изданак најстаријих Пауновића из Вуковара. Имање је наслиједио његов син Федор а у Бечу живи Алекса, Боро и још Пауновића којима не знам имена.

Петар Васић

У ГОРЊЕМ ДРАГАЉЕВЦУ

Свједочанства вјере, историје, Божјих чуда и људских врлина

Једног врелог љетног дана при крају прве деценије трећег миленијума дођох у Драгаљевац. Око женског манастира у Горњем Драгаљевцу доминирају стабла вјековних липа које својим великим крошњама праве хладовину и чувају успомене на давно прохујало вријеме и све његове буре и олује, узгред чинећи јулску жегу нешто подношљивијом. Читав амбијент као да је истргнут из грубе садашњости и смјештен у неко давно доба с намјером да подсећа прве посјетиоце на славну историју овога краја. Пред манастир стиже аутобус у коме је група пензионера из Приједора. Најавили су се оцу Лази са жељом да се овдје помоле Богу и да нешто сазнају о манастирској цркви и околини коју сачињава прелијепа мајевичка подгорина. Отац Лазо тих, скрушен, са благим смјешком на лицу дочекује свакога ко му се обрати, а нарочито богобојажљиве људе. Лијепо прича али још љепше пјева. Дођох да видим манастир, а убрзо добих жељу и да поразговорам са свештеником. Замолио сам ја њега за разговор, а он мене да дођем други дан, каже да би могао да се припреми и да ми поклони пуну пажњу. Уз осмјех је слегао раменима и као да се правда рече: - Ови људи су ме звали прије него су кренули на пут до Драгаљевца.

Разумјели смо се. А када сам му се поново јавио телефонском договорили смо се да дођем и да присуствујем литургији у недјељу уочи Петровдана. Љепоту литургије не могу ријечима да опишем. И сад не знам да ли је било љепше слушати појање оца Лазе из олтару или његовог сина студента



богословије или групе монахиња. Свеукупно, дивни божански гласови. Томе треба додати и дружење свих учесника молитве послије литургије. На позив оца Лазе, који је упутио свима на крају литургије послије његове бесједе, прешли смо неколико корака до сале у манастирском конаку гдје су нас попадија, њихова кћерка, дјевојка старијег сина и монахиње послужиле посним колачима, пићем и кафом по жељи. Послије тога услиједио је мени врло пријатан, садржајан и дужи наш разговор о манастиру, уз обилазак два гробља која су у његовој близини, а и Лазино извођење музике на дувачким инструментима. Наиме, отац Лазо изврсно свира фрулу, двојнице, кавал, гајде, окарину и остале сродне дувачке инструменте.



Отац Лазо

Тек послије су ми људи нешто више причали о оцу Лази. Наравно, све најљепше говорили су о њему. Како помаже мјештанима у свим приликама. Ако види да сељак пред кишу купи сијено, отац Лазо отрчи до куће по виле и позове своје укућане да помогну комшији. Ако је неко у невољи, зови “попа Лазу”, ако је свадба Лазо вјенча младенце па дође под шатор да благослови софру, јело и пиће. Затим, кажу, узме микрофон пожели младенцима и родитељима срећу и здравље, отпјева двије до три пјесме. За-

хвали се и оде. Баш оног дана кад сам се најављивао рече да је био у болници у Бијељини јер је морао одвести доктору једну парохијанку коју је ујео стршљен.

О манастиру

Манастир Драгаљевац се налази у селу Горњи Драгаљевац, општина Бијељина, у Републици Српској (БиХ). Припада Зворничко-тузланској епархији Српске православне цркве¹.

Ту је постојала црква још од давнина. Тачнијих писаних података о томе готово и да нема, с обзиром на бурну прошлост и уништавање свега. Манастир је удаљен девет километара од магистралног пута Бијељина–Брчко–Бањалука и око 27 км од Брчког, 23 км од Бијељине и 9 км од Угљевика. Сматра се да је садашња манастирска црква четврта по реду, а да су прве три биле брвнаре по угледу на тадашње цркве, које су постојале у Србији.

Првобитне три су биле на готово идентичним локацијама, југоисточно од данашње цркве на мјестима гдје су вјешто скриване од друмова и турских погледа.

Према народном предању, када је трећа по реду црква - брвнара временом дотрајала и требало да се гради нова, на мјесту данашње цркве, пронађена је једна даска. Сматрало се да је та даска била дио пријашњих цркава, а мјесто на коме је нађена управо локација на којој је воља Божија одредила да треба градити нову цркву. С обзиром да су првобитне три рађене у тзв. "ћертове" и биле од дрвета сам вијек трајања и служења у њима био је ограничен. Четврта црква је зидана 1908/9. године.

Садашња манастирска црква, саграђена је, дакле, 1909. године, а прикупљање прилога за њену градњу почело је 1895. године, за вријеме службовања свештеника Ђоке Захарића.

Пројекат нове цркве урадио је пројектант Милош Миладиновић из Сарајева 1908. године. Те године је био почетак градње и освећење темеља и то за вријеме службовања свештеника Јове Поповића. Цркву је градио као главни мајстор Иван Тон.

1) Коришћени подаци са интернет страница СПЦ и Општине Бијељина

Треба напоменути да је приликом градње цркве постојала успјешна сарадња између свештеника, црквеног одбора и тадашњег котарског уреда у Бијељини, који су у више наврата помогли овај храм. Тако је 31. децембра 1909. године издата сагласност да се за ову цркву прикупе прилози и из околних градова: Зворника, Бијељине, Брчког и Тузле.

Комплетно ово манастирско подручје, могло би се рећи, налази се на гробљу које, кажу, потиче још од римског доба, па се стога овде налазе и бројни стећци. Ту је и гроб првог учитеља овог краја Данила Благојевића из 1853. године.



Црква, конак и стара кућа

Манастирски храм је освећен 21. септембра на Малу Госпојину 1909. године, а освећење је извршио његово високо преосвештенство митрополит Евгеније Летица уз саслужење бројног свештенства. Црква је посвећена Светим апостолима Петру и Павлу, а манастир Светом архангелу Гаврилу.

На тај дан, 26. јула (Сабор Светог архангела Гаврила), сада углавном долази његово преосвештенство владика зворничко-тузлански господин Василије и служи свету архијерејску литургију.

Први кум цркве био је Милош Јовичић, трговац из Бијелине који је том приликом приложио 150 круна.

Поред цркве налази се и стара кућа која према подацима у љетопису датира из турског доба. Служила је као конак за вјернике који су долазили из даљине, те се у то вријеме у народу звала "механа". То све потврђује да су још од давнина овај манастир посјећивали вјерници из разних крајева али и свједочи искрену жељу ондашњих мјештана да временом ова духовна светиња прерасте у манастир.

Интересантно је да су ријетко у прошлости поред ове цркве живјели свештеници, углавном су долазили и опслуживали из околних мјеста све до 1969. године. У доба Турака овдје су живјели монаси који су једино овдје могли да пронађу молитвени мир и заштиту од турских напада. Значајно је поменути да су послје октобарске револуције у ове крајеве дошли протјерани руски свештеници Василије Јурченко и Василије Стрилчек. Обојица су једно вријеме службовали у Драгаљевцу, мада се тачна година и интервал службовања са сигурношћу не могу навести.

Новија градња и проглашење манастира

Рад на новоизграђеном (садашњем) парохијском дому почео је 1975. године и од усељења па до данас у њему борава драгаљевачки свештеник.

Жељезно-бетонска ограда око храма и парохијског дома постављена је 1980. године. Те исте године 21. септембра (Мала Госпојина), према подацима у манастирском љетопису, служио је свету архијерејску Литургију његово преосвеш-



тенство епископ зворничко-тузлански господин Василије уз саслужење бројних свештеника и пјевање Првог београдског пјевачког друштва. Како се наводи, љепше и величанственије славље није забиљежено од када постоји евиденција у манастирском љетопису.

Током 1982. године прибављена су средства а затим и бакар за прекривање храма. Прекривање је повјерено мајсторима из Коцељеве (Србија), који су у рекордном року извели радове, тако да је већ 26. јула на дан манастирске славе, Сабора Светог архангела Гаврила и званично прослављено прекривање храма бакром.



Манастирска црква

И том приликом, на великом сабору народа овог краја и православних вјерника, гостовао је "Хор младих" из Београда. Од 1985. године црква у Драгаљевцу је званично проглашена манастиром.

У самој цркви налазе се велике умјетничке вриједности.

Иконостас датира из 1908. године, и дјело је радионице Николе Ивковића из Новог Сада. Иконостас се састоји од педесет четири иконе, а комплетно је урађен у духу реализма. Веома интересантно је да је зидно сликарство, као ријетко гдје у сеоским црквама тадашњег времена, осликао Карло Мацек (Чех) 1954. године. Звона на садашњој цркви израђена су у творници у Темишвару и, према ријечима оца Лазара надалеко се чују. Интересантан је податак мјештана који наводе да звона својом снагом и акустиком успјешно "разбијају" временске неприлике када се надвију над ове крајеве, те готово никад град не прави штету у селу.

Стара црква и гробље

Старије гробље, ближе цркви, уништено је готово сасвим. Надгробни споменици су употребљавани за градњу цркве и парохијског дома. Очуван је један надгробни споменик из 1762. године, и тај показује да ту гробље постоји од средине 18. вијека, а вјероватно је да је већ тада ту била и црква². О постанку цркве у Драгаљевцу прича се много и различито. По некима, црква је подигнута на том мјесту јер је неки паша рекао да се црква гради на тромеђи или четворомеђи села, тј да буде подједнако близу људима из три или четири села. Веома је раширено вјеровање да је до грађења цркве у Драгаљевцу дошло на овај начин. Бјежала нека црква и, у лету, од ње отпадале даске. Падале су у Тутњевцу, у Забрђу и Драгаљевцу. На тим мјестима гдје су пале даске била су у Тутњевцу и Забрђу најприје молитвишта, а доцније цркве, а у Драгаљевцу су подигли цркву убрзо пошто се пронио глас о тим даскама. Све су те цркве првобитно биле дрвене. За зидану цркву у Драгаљевцу веле да је трећа црква на том мјесту (једна изгорјела у вријеме Карађорђевог устанка). То

2) Миленко С. Филиповић, Прилози етнолошком познавању Сјевероисточне Босне, Сарајево 1969.

је најстарија црква у читавом крају, према вјеровању самих Драгаљевчана. Да је доста стара види се и по томе што је крај ње, сем оног споменика из 1762. године био и недатирани надгробни споменик попу Радовану Марићу (или Марковићу, родом из Бузекаре). Прича се да је у Забрђу (изван Семберије), у подгорини Мајевице, била нека црква изнад кућа Драгића. Дошли једном уочи Тројица Цигани и заноћили код цркве. Опрали кошуље и прострли на цркву да се суше кад ујутру, а цркве нема. Како је црква ишла, заостала јој у путу камена трпеза, и то се мјесто и сада зове Трпеза. Послије су одвукли ту трпезу у гробље, код ње младом недјељом буду велики скупови, буде много више свијета него у цркви. По казивању сељака из Драгаљевца, та трпеза у гробљу у Забрђу је шупља. У ту рупу су свештеници сипали воду за умивање руку кад би служили. Данас свијет доноси воду, наспе у рупу, и том водом из рупе умивају се они које боле очи. Уз Карађорђевог устанак изгорјела је и црква у Драгаљцу. По наговору Турака цркву је запалио неки Ћирић. То се није знало у прво вријеме, али пошто се он негдје похвалио, убили су га Срби из Драгаљевца. Црква је потом обновљена али је и она била од дрвета.



Црквено и мјесно гробље



Ћазивања и записи (грађа)



Драгица Панић-Кашански

**Из теренског дневника
за аудио касету АК - 01784, Брчко**

Остварио се мој и Јасминин договор. Откад смо се среле на академији у Сарајеву, договарамо се да идемо заједно на терен у Брчко. Иако нисмо у истој класи код Дуње Рихтман Шотрић (она је у класи Анкице Петровић), размишљамо на исти начин: наша прва обавеза је да упознамо и забиљежимо традиционалну музику завичаја, па тек онда и оно што нас интересује преко тога. Јасмина Берберовић је из Зенице, али њена мајка Бисера је Брчанка, чије је дјевојачко презиме Ћатовић. И наш професор историје умјетности и историје музике, Зија Кучукалић је Брчак. Кад сам писала рад на пријемном за музикологију, он је био декан и дошао је да му пружи моралну подршку: - Гдје је моја Брчанкица? Ваљда је видио из докумената. Нема нас на пријемном за музикологију више од девет. Тад сам га први пут упознала.

У Радио Брчком су нам дали магнетофон УХЕР 2000. И у СИЗ - у за културу¹ су одушевљени нашом намјером да у селима снимимо казиваче и пишемо о сеоској музици и обичајима. Господин Риђаловић ме питао гдје ћу радити кад се вратим и кад завршавам факултет. Рекла сам да не знам да ли ћу се враћати у Брчко јер нема тог радног мјеста за етно-музиколога. - Измислићемо га, рече, само ти заврши и кажи гдје хоћеш да радиш. Баш сам нешто срећна због тога што је тако рекао, иако сад мислим да ћу остати у Радију. Засад ми прија волонтерски рад у редакцији народне музике. И тамо има пуно тога да се научи, и о послу и о музици.

У плану нам је да обиђемо Зовик и Маочу. Идемо аутобусом. Кад смо стигли у Маочу, договориле смо снимање са

1) Самоуправна интересна заједница за културу

Омером Бикићем и Изудином Осојкићем у вези са бубњевима и зурлама (свиралама). Данас нас је примио хоџа који прави записе, јер редовни хоџа не може с нама да разговара ни о чему без сагласности исламске заједнице. Разговор је био занимљив и необичан. Мени је рекао: - Ти си слична мени, само пази, пробирач нађе отирач! Шта то значи видјећемо. С њим смо разговарали о макаму². Упутио нас је у Горњу Маочу, јер мисли да ћемо тамо бити боље среће да нађемо добре казиваче. У Маочи људи на њивама, а ми се нисмо најавиле. Хтјеле смо да видимо како је то кад те не очекују. Како примају оне који се интересују за традицију. Кренуле смо путем којим су нас упутили и хајде, хајде пјешке, кроз шуме, путем, по врућини. Траке у магнетофону се загријале. Неће бити од користи. Кад смо стигле, одмах смо рекле шта хоћемо. Упутили су нас код старијих људи. Тамо сазнајемо да од мјеста са којег смо кренуле, до мјеста у које смо дошле има девет (9!) километара. Ипак, исплатило се. Доживљај је био потпун.

МЕЂУ КАРАВЛАСИМА У ГОРЊОЈ МАОЧИ (ФАТОВИМА)

22. јул 1984. године

У кући смо Јове Станковића, 1911. годиште.

Драгица: Рекоше да сте најстарији у селу.

Јово: Нисам ја најстарији. Старији је Перо Маринковић. Он је 1907. годиште.

Драгица: Кажу да ви знате највише старих обичаја. Нас интересује старинска свадба.

Јово: Ја, кад 'оћу да се женим како радим, шта радим. Ето код нас је таки обичај, цуре се дају за паре, не дају се без

2) Мелодијски модел



пара, исто к'о за краву се погађаш³. Ако момак дуго времена иде за том цуром и он њу 'оће, разумијеш и ето, ако цура слуша родитеље, неће да се украде, ми одемо, наспемо по литар ракије и дођемо тамо, 'оће ли нас пустит' да дођемо. Кад дођемо, онда ћемо екстра наћи флашу, ако немамо плоску, знаш шта је плоска, онда ето нацицамо ону флашу да је то плоска. Е, дођемо - Добро вечер, примате нас? Е, најприје оно поштење⁴, зађе редом, кад се оно попије, по' литре, онда извадимо плоску, пријатељ тај сједе туј', овај отац му сједе поред њега.

- Еј, оћеш ми отворит ову флашу да будемо пријатељи, да будемо људи ? Е онда се он погађа.

- Ево овај овде што се оженио, комшија 25. милиона је он дао.

- Еј, бомбали се, цјенкали се туј до пола ноћи. Овај каже, десет, овај петнест, и кад су то све удесили за паре ко ће одјеват цуру, ко ће јој узет оно одијело, вјенчаницу шта ли, знате ви шта је то, то је она 'аљинка, бива.

Драгица: Како изгледа, како је млада обучена?

Јово: То је куповно, купимо, није народна.

Јасмина: Ко купује младој?

Јово: Како се погоде. Ако ће је отац спремит... или да јефтиније па да ти купиш то. Е онда кол'ко ракије, кол'ко каве, кол'ко цигара, прасе једно, које се зове као адет неки, е онда кад ћемо превест, у недељу то ставе и тако. Ондак дођу, ондак кад изводе ту цуру опет њаки обичај, удари се та сикира у праг, па не дају цуру извест', мораш платит'.

Драгица: Ко сад плаћа?

Јово: Опет младожењини. Ако су удовољни, ради адета,

3) Овај веома стари обаичај задржао се код Срба, Хрвата и Бошњака те и Рома све до данас.

4) Назив за ракију која се пије у обреду

ако хоће нешто, те нешто коче, и проблеми се јаве. Ишће много, не да. Ето. Оде најприје момак код пунице, код пунца, то су по'ођани.

Најприје иде момак и цура тамо окле је дошла. Онда они иду, и онда је то... А док се не дође у по'оде не иду један другоме. Пријатељи, онај свијет из оне куће, ни цура неће отић', матери, ни брату, ни кога имају док се не дође у по'оде. Онда прође неколко времена, онда ако се не свиђа, она утекне, паре ако си дао готово је, пропаде, пропадну те паре. Није нико никоме вратио. Неко оде на суд па тужи, суд каже, кад си био будала зашто да јој платиш. Зашто си јој дао? Има и друго, цура 'оће њега, а родитељи не дају, она се украде, кад се украде, онда одеш на мир, па се помириш. Даднеш нешто, помириш се. Неко има, па и не оде на мир, није задовољан цијело вријеме.

Драгица: Кад цура одлази из своје куће код младожење има ли неки посебан обичај? Да ли се пјева пјесма њој или момку?

Јово: Има нека пјесма, како ћу ти казат'? Има година дана како момак тај цуру тражи, иде Мара, Анђа, Петра у Перине дворе, у Ђокине дворе, како име ономе⁵.

Драгица: Ко пјева те пјесме?

Јово: Другарице њене. Женске пјевају, ја.

Драгица: Да ли пјевају у један глас или као оне друге пјесме?

Јово: Ето тако у један глас, таку арију.

Драгица: Како кажете, арија или кајда?

Јово: И арија је и кајда је, тако...

Драгица: Кад дјевојка дође код младожење у кућу да ли се онда нека пјесма пјева?

Јово: Пјевају сватови и свирачи.

5) Иде Мара доле у Перине дворе



Јово: Армунике, гитаре, има 'оће неко бубњеве и тако. Али слабо код нас бубњеви, то само муслимани, они неће без бубњева.

Драгица: Кажете да водите поријекло од Румуна, да видимо колико сте сачували, да ли су ваши обичаји ближи румунском или...

Јово: Прије ти је то било, седам недиља смо постили и не смијеш премрсити ни за бога, једеш ти кромпир, лук, ово све, ал не смијеш јаје, не смијеш меса, масно, а сад не, сад има свијета, пости осам дана то зове као прва 'ефта, ја, онда одемо код попа па се причестимо и онда мрсимо до јефту дана пред Васкрс, и тако. Оно се зове Велика јефта, онда опет постимо. А сад слабо, неће нико да пости, а петак и сриједу, то боже сачувај да се, то је била у мене матер, није се смјело мрсити, нијесу нам дали да мрсимо.

Драгица: Зашто сте постили?

Јово: Не знам ни ја зашто, шта ја знам.

Драгица: Да кренемо од Божића, како Божић славите?

Јово: Е, о Божићу је шест недеља пост. Али ми не постимо. Прије се постило, сад не постимо. Има на три дана пред Божић, на два дана заправо, ал', мора бит', па задужи се, ал' мора бит', мора купит' прасе. Има Тучин дан, на Тучин дан закољемо, и да простиш, набијемо на ражањ, и онда се зове Бадњица, Бадњи дан... Тад се туку печенице, па се зато зове Тучин дан.

Драгица: Да ли је то, на тај дан да се не смије ударити жена?

Јово: И жена, а ни дјеца, неки чирови буду, шта ја знам, да се не смије шамарати, ни ударати. И тако на Тучин дан закољемо, на Бадњи дан испечемо, е онда учи Божића, на Бадњи дан, не смије сунце обасјат' одемо сијечемо неки церов, као грану неку, јер то је као бадњак се зове.

Драгица: Церов или храстов?

Јово: И церов и храстов може, само да има оно лишће на себи, оде један из куће, млађи што море, и он оде, осијече то, ал прије сванућа мора доћи, онда виче

- Домаћине, имал вас? Онда неко мора доћи. Изађе, мате-ра, домаћица, па га посипа кукурузом...

Драгица: Зашто га посипа, да ли му говори нешто?

Јово: Шта ја знам, не говори ништа, онда одемо и некога зовнемо и то се зове као положај, полазник, и он мора три дана доћ'. Пред зору прије него што ће доћ' тај полазник, од ону грану што смо донијели осијечемо једно дрво, па убацимо мало у ватру, па ухвати мало ватре. Онда кад онај дође, нико, не смије други унић док онај положник не дође и дође унутра и онда се изљубимо, с оним положником.

- Добро јутро,

- Добро јутро,

- Кристо се роди,

- Воистину се Кристос роди - и узмем вању⁶, и

- Колко варница, толко година живио, дочеко... шта ја знам, толко телади, прасади, коза, јагњади, јаради, новаца највише. Кол'ко даске на кући, толк'о дуката на софру. - И онда се сједа, а посебно увече унесемо сламу прије, а сад нема, а мор'о си створит' сламу, о'кле било, па свукуд је по кући мећемо и на оној слами укупно сви можемо спавати чељади, простремо заједно нако и спавамо. Три дана држимо. Бива, то је у вези кад се родио, тај Исус Кристос, као бабине, као шта ја знам... ја. И три дана држимо и четврти дан дигнемо ту простирку, ону сламу негде оставимо, скупимо у неку врећу, онда кад буде Млади Божић, Нова година, ону сламу узмемо, па мећемо по шљивама. Китимо са оном сламом.

Драгица: Је ли то да шљиве боље роде?

Јово: Ја, ја да шљиве роде, бајаги. И онда на путу кад изађемо, ближња фамилија, ће год се нађемо љубимо се.

6) Вања - метални предмет машице за царање потицање ватре



Драгица: Колико пута се љубите?

Јово: Сваки пут кад кажемо: - Мир боже, Кристо се роди, и Ваистину Кристо се роди, а ако нисмо добре воље не љубиш се с оним. Ако смо добре воље, фамилија, пријатељи, рођаци, ако је неко старији, ти млада, пољубиш у руку и тако...

Драгица: Јесу ли биле божићне пјесме?

Јово: О Божићу мислиш? Јест, јест и то је било. А сад је то заостало. Матера моја и отац они јесу, али не би ти знао казати како су пјевали, шта су...

Драгица: То је нама главно, нас највише те пјесме и интересују.

Јово: Е, вако су пјевали, већином, у'чи Божића. Отац, матера, ако има дјеце, како име том дијету, он га меће за пјесму. Мор'о би ти казат', а сад не би знао како би као на српскохрватским.

Драгица: Ево, ја сам Драгица, па мени опјевајте то.

Јово: Па, ми смо као румунски то пјевали, у мене отац.

То је као, света Богородица и тај, бива Божић дош'о и та Божија мајка, Мајка пречеста, то је та Богородица, ваљда, разумијете... ви да има нешто, свијет ето то вјерује, ваљда, да има нека све та Богородица. Католици кажу Исус, а ми кажемо Кристос. Ето тако. Онда кол'ко имају дјеце у кући, отац и мати оту дјецу по имену, ако му је име Јово или Перо:

Ја Крћун...

Сињар Јова сињар то се...

Сињар саратос

То значи са браћом, са родитељима са свима да ми буде жив и здрав.

Драгица: Ко то пјева, домаћица, мајка?

Један младић: Има неки који долазе са хармоником и гитаром.

Јово: Није, они који дођу ти то не пјевају. Јер имају свирачи који зађу од куће до куће па као честитају, и онда они кад дођу ми сједимо 'вамо на простирку, они тамо на врата, ми устанемо и дочекамо их. Од кућу, до кућу и цијелу кућу они то обиђу, као честитају тај Божић.

Драгица: А шта они пјевају?

Јово: Да ти кажем овако:

*Нико нема што Србин имаде,
Србин има што други нема,
Србин има своју мирну славу,
своју славу Светитеља Саву... - шта ја знам.*

Драгица: Знате ли мелодију?

Јово: Ма шта мелодију, како ко зна тако и пјева

Драгица: Можете ли ми записати ријечи божоћних пјесама?

Јово: Јаку крћун уБ трн, јер кажу да је најстарији тај год. Не може на румунском да се запише јер нема тих слова.

Драгица: Како се Ђурђевдан слави?

Јово: О Ђурђеву дану се слави, ето како ко може, неко је завјетан па мора да има крме, не смије без тога, мора да има главуша крмећа. А неко није завјетан, неко купује двије три киле мяса, скува га, испече у крушницу, и тако, ујутро на Ђурђевдан чупамо тај милодув, ако знате шта је милодув, па се китимо са онијем милодувом, и наке врбове гранчице мећу, пашемо се са онијем, око себе.

Драгица: Је ли то на Ђурђевдан?

Јово: На Ђурђевдан ујутро. На Ђурђевдан изјутра чупа се жара са зубима па се меће на ово, кобајаги да буде здрав. И не знам у вези чега нека бразда се осигече са мотиком па се мећу на тај праг кућни, па стајеш на ону бразду и улазиш у кућу, као комад земље са травом, ни ја то не знам у вези чега је то



било. Онда кад метнемо софру... истом онда почне да листа шума, мало онда има зелени, одемо нађемо оног грађа, оног лишћа и међу под оту софру, под тај астал, мало оног грађа, оног лишћа што је почело листати. И ништа друго, пијеш, сједиш...

Драгица: Да ли се ишло да се купа на поток са тим врбицама и са жаром?

Јово: Па ишло се онако да се опереш јер тад као не смијеш да се купаш, а на Ђурђевдан иду да се купају. Па не смијеш да се купаш као у ладну воду да идеш, а ти можеш овако наставит, па у каду ако имаш... Ето то је било прије на Ђурђевдан обичај, рано одеш. Мани те будалаштине, то је био обичај прије на Јовандан да се купаш. Шта ја знам кажу, Исус Крист се, како кажу онда кад се крстио на светог Јована, а то је зима... Ће ћеш ти на зиму, мрзне јел'де. Ал' ето, ко је мало храбрији купају се, ја.

Драгица: Јесу ли се неке пјесме пјевале о Ђурђеву дану?

Јово: Не пјевају се, ништа.

Драгица: А кад дође Лазарев дан има ли онда неки обичај?

Јово: Ништа, само иду те Лазарке. Прије, најприје се постило до Тодорове суботе, има нека Тодорова субота, осам дана..., е онда кад Тодорова субота прође оду онда Лазарке, али мора бит цурица, не смије бит удата, јер ако знају они тамо ће они играју у сељацима, да је она била удата, убију с моткама, јер кажу убије лед ако је удата та Лазарка.

Драгица: Лазарка игра, је ли?

Јово: Лазарка игра. А сад имају преваранти и преварантка па сад дођу па момчића обуку га у женско одијело и кажу то је цурица. Дужан, мора да заради, нема окле зарадит. Он узме момчића, дадне му сукњицу, дадне му мараму, већином то и косу му унапријед неће да ошиша да има мало косу, угоји му

мало косу, па женско је, цурица је... Обуку га у женско одијело и играју до Лазарева дана. Е, кад буде тај Лазарев дан, онда нема више играња. Иду онда у град, већином у Брчко иду на Лазарев дан и оду пред свачију кућу и пјева се онда, како би ти каз'о на каки начин.

Отац Лазарке: Е, кад се запости, прије се постило седам недеља, и онда оду тамо, узму дијете чисто, која није удата, која не зна за ашиковање, како би рек'о, ето које је чисто, опроштено од свега и оду од куће до куће, код православаца, честитају тај пост. Само се у оно вријеме ишло, а буде то се мијења, исто као што се Бајрам помиче. Сад десет дана увијек иде уназад, углавном уз тај пост кад се запости, иде једна старија, младић иде или иде мајка и брат ш' њоме и они јој пјевају и она игра и они њу дарују...

Драгица: Ко пјева, само жене?

Отац: Море и мушкарац, без даљњег, већ ако нема сад, знате, обично жене, ал' може и...

Драгица: Је ли знате како иде та мелодија, како иде та пјесма?

Отац: Знам ја: *Ова кућа богата,
пуна равна дуката,
окрени се Лазарко,
домаћину за здравље,
да нас лијепо дарује,
са белице парице. .*

и бијело јајице и сланине, и шта ја знам, она то набраја, е онда кад то испјева, она дјевојка, она цурица изљуби оног домаћина, ако је старији љуби га у руку, онда оду дадну им три, четири јајца, дадне мало гра, сланине мало, пет 'иљада... 'иљаду, тако. Таку у другу кућу, трећу, неко каже:

- Не примамо то...



Драгица: Какав је светац тај Лазарев дан?

Јово: Е, Лазарев дан то није само онај дан, та субота, то је почело од цара Лазара, кад су биле те битке на Косову, али то је цијелих седам оније, и пође се од прве и онда до Лазарева дана, онда идемо шетат', настаје... пост, до Васкрса.

Драгица: Има ли тај празник какве везе са змијама, лупа ли се у нешто да би се отјерале.

Јово: А, нема то код нас. А тамо у Србији, тако сам чуо, нисам то видио, узму ону Лазарицу, па пошкропе водом. Узму врбовог листа, а то на Лазарев дан, међу на главице оно цвијеће, а код нас то није. Сто села, сто обичаја.

Драгица: Баш да видим ваше обичаје?

Јово: Углавном нису никаки на злу употребу, то знајте добро, против друштва и против народа.

Драгица: Како се зове Лазаркин отац?

Станковић Стојан, р. 1929.

Драгица: Чиме се бавите ви?

Стојан: Све су то снимили за телевизију и како ми ранимо стоку и како смо држали ону школу, како неписмене, како је школа почела овде под шатором онај развитак.

Драгица: Кажите нам о чанчарењу и гајењу стоке укратко.

Јово: Гајимо стоку к'о и обични свијет.

Драгица: Али нисте сточари?

Јово: Не, не да смо неки фармери, прије ће рећи да смо чанчари, правимо чанке, правимо корита, правимо мосуре, које вретено, и то нам је била главна професија и главно занимање у ранија времена, зато што нисмо имали могућности, школовани нисмо, јер онда је било тешко доћ за предратне Југославије у школу, а због пута, ви сте дошли преко Маоче доле, е због тога ми смо остали удаљени, ја сам прво слово

46. године савладо и то назор, аналфабета, ако ви знате шта је, то је више самоук.

Драгица: Ви сте вјероватно у кући правили то од дрвета...

Стојан: Па, пред кућом. У шуми смо то радили, па после носили по селима, хоћеш купит...

Драгица: А докле сте то радили, јесте ли кад шта пјевали, је ли то икад у пјесмама спомињано?

Стојан: Нисмо то у пјесмама никад спомињали. Ми смо плакали, носиш на леђима, онда знај како је то.

Јово: Има Јовањдан, има Никољдан, има Ђурђевдан.

Драгица: Како славите Никољдан?

Јово: Преслуга је само један дан.

Мајка Лазаркина: Ако ми буде дијете болесно, онда питам попа шта би радила, онда поп ми савјетује и ја узмем преславу ту тај дан.

Стојан: То је само један дан, а крсна слава... Никољдан је посна слава, и све остале, ако је на посну дану.

Јасмина: Каква је разлика између посне и крсне славе (вјероватно је хтјела да пита мрсне умјесто крсне, Д. П.)

Јово: Ако је посна онда је на риби и уљу, а ако је мрсна, онда се једе месо, а тамо кад би кап пала једна сирутке... риба, паприка, грах постан, кромпир постан, све само да није масно. Млијеко не смије бит', сир не смије, јаје не смије. То је другачије у нас у православне, а у католика, кажу јаје није мрсно.

Драгица: Како су се кола звала?

Јово: Има разних кола. Ево хоћемо коло обично, ми то нисмо имали пуно тих имена да смо знали.

Драгица: Како се држите, за руке, не за марамицу?



Јово: За руке и род игра заједно. Човјек и жена играју заједно. Цуре се одвајају од момака да не играју заједно.

Драгица: Је ли се некад пјевало нешто у колу?

Јово: Па има, пјевају нешто у колу.

Драгица: На коју страну се игра?

Јово: Више на десну страну, више вуче на десну, али на двије стране се игра. И сад момци пјевају, пјевају и цуре, обично више момци пјевају.

Драгица: Ко више игра?

Жена: Цуре, брате. У нас је био свијет неваспитан, одрасли у шуми. Кад игра коло, игра како треба, а у нас ако се ухвати сад двије цуре или пет цура, кол'ко буде у колу, а они... не смијем ту, отац ми и мати ми, не смијем, ја би.

Јово: Ће шаргија?

Жена: Ено под кревет, ноном. А ова млађарија остала дођу па онда скачу на нас тамо, гурају се не знају да игра како треба, и онда ухвати се и они у коло, па скачу, неће да играју, а знали су играт. Ми смо знали овде село, ону стару игру увијек играт сваку, а сад нормално другачије играју, шта ја знам, оно ситно, мијешају с ногама.

Драгица: А ви сте другачије играли, пуним стопалом?

Жена: Нормално, нисмо на прстима никад, него пуним табанима.

Драгица: Кажите нека имена кола?

Јово: Па има Оруђа, ал не знам ја то свират. То је посавска.

Свирка и пјесма лазаричке пјесме

Драгица: Ово је Лазарица, а како игра мала Лазарица?

Стојан: Она сама игра. Кад каже: Окрени се Лазарко, онда се она окрене, окрене се на десну страну.

Јасмина: Чиме је Лазарка окићена?

Стојан: Лазарка је окићена марамицама. Прво јој ставе окићену мараму да се позна, да се види да је то Лазарка. Онда у свакој кући, свако ко има марамицу дадну јој они' ђинђува, знате шта су ђинђуве, бобке ђинђуве. Обично цуре дарују Лазарку, ако има цура, ако постоји цура у кући, ако не постоји онда баба. Ко у мене баба, она то хода. Онда обично дадне ако је то од милости орахе неке или јабука се даје дијету и тако јер то је млађа генерација која игра.

Јово: Онда кад дође та лазарка он неће сјест' док не одигра, ако је у кући и домаћица у поврће и шта ја знам, пита: - Хоће играт лазарка? Неко каже: - Не требамо то, не требамо - или - Хоће. Онда остали сједну. Она не смије сјест док не изигра, а кад изигра онда најприје сједне она. Онда викне матеру из поврћа, онда дјеца ако имају, хоће да виде дјеца то, док се они скупе она мора да стоји. Е кад она одигра некеме се то свиди па би л' ти то једанпут још. Неко то ужива, прати, то је од старина, не знам да ти кажем у вези чега је то постало, пошло.

Стојан: Не знам од чега је пошло, и ово и старији људи борци и споменичари каже: Јест част свему, ал' хоћу то.

Драгица: Да ли Лазарица игра напољу или у кући?

Јово и Стојан: У кући.

Драгица: Увијек у кући?

Јово: Е, сад има негдје изнимо, има неки па и на путу, иду њеки, а у кући треба да буде.

Јасмина: Шта ви још славите?

Јово: Да ти право кажем поштивамо пуно слава. Славим с друштвом кад ме позову, дочекујем Нову годину, ето то је друштвено, а наша овога поријекла слава, ми припадамо румунском поријеклу, Петковицу, света Петка, ал није свако, ал претежно и Аранђелов дан 21. новембра.



Јасмина: А Ђурђице? То само ко има малу дјецу?

Јово: А, не. Њезин отац, то је његова крсна слава, то је три дана Ђурђевдан. А друго је Ђурђевдан, друго су Ђурђице, што је шест дана прије Аранђеловдана.

Стојан: Е, то има неко завјетује, у њија се прије славиле Ђурђице, Врачеви, шта ја знам. Врачеви, то име не говорим сад о оним Врачевима што су били стари врачеве, него се говори у календару, и каже славимо Врача. Шта ја знам има ли слава нека, то је остало од дједа од прмдједа. Ја не знам то, па и јуче је био светац Прокопије. Е онда сад пред Илино, светог Илију кад буде, ваздан има, нека Огњена Марија, Блажена Марија, Милосна Марија, нека света Ана Успенија.

Јасмина: А свети Сисоја?

Младић: То је баш моја слава. То је јуче било, прекјуче, они су нас позвали ја нисам могао ићи правим кућу од ћерке, она је у Аустрији... Углавном ми светкујемо овде српске оне, православне, јер Срби су Срби, а у Босни су православци.

Жена Стојанова: Ми те обичаје, рецимо те вјерске. На Врачеве се само не ради, то кобајаги светкујемо, само тако. Ко слави Врачеве, исто свијећа се пали и кадиме се, сједну, па устану и тамо је онај крсни хљеб. Има крст на крсном хљебу и шара како ко хоће, како ко зна, ми смо народ неписмен ми старе жене, ја не знам свачије име и презиме написати.

Ништа се не пише на овом хљебу, кад треба да се ломи онда стављамо јабуку, тамо с ким ће ломити онај узме јабуку. Тврде паре, динар какве имаш, е онда кад метнемо да сједнемо молим се богу, упалимо свијећу и тако. Сједимо за оном софром, изљубимо се: Кристо се роди - Воистина се Кристо роди! И најприје погачице исијечемо и најприје домаћину, онда домаћици, онда дјеци. Е у кога се трефи та пара кажу то је сретан. Е, онај онда на Нову годину иде па соли марву, метне пару ону у онај сланик, до младога Божића, кад буде млади Божић то је српска кобајаги Нова година.

Драгица: Зашто се соли марва?

Жена: Ето, да се даје од те марве да се плоди.

Јово: Њеко обичаје (говори о полазнику) па из села њекога, ко му је сретан, буде родна та година, теле се краве, прасе се крмаче, добро радиш, иде ти унапријед. А онај ко ти је био положник, ако ти је та година неродна, или недај Боже, имаш штету или умрлог, несретан је био, баксуз онај полазник. Години ћеш метит другога, и сва три дана тог Божића он долази и на Нову годину. Нову годину му даш, направи се неки од шенична љеба љебац, па набијеш, да простиш на руку тај љебац, колач зове се, то колач и даш му пет 'иљада, шест и 'иљаде, колко 'оћеш.

Драгица: Има ли у овом селу, кад се поједе печеница да се гледа на ону плећку да се гата?

Јово: Е, има. Да неко неће дочекат годину, да ће бит' рата да ће бит' нека штета, да ће бит' добитак, да ће бит' беба...

Драгица: А, како се то зна?

Јово: Неко зна, не зна свако, а не знам ја.

Жена: Од прста се мјери, има једна боцка, ако ће неко умријет тамо је даље од прста, ако је под прстом неће нико.

Стојан: Ово је плећка, е, вако гледамо, да ли ће бит штете показује се није чиста, сад вамо како стоји са коњима, како ће бити у кући, онај пршљен знаш, она чашица, па вам опет биће пара. Има нека гута, јест зарадићемо много, а овамо како ће бити, хоћемо имат свиња. На крају оне плећке, ако има више оне хрскавице, онда ће бити млијека, телиће се краве, ако нема, неће бит млијека, неће се краве телит'. Али не зна свако к'о у оту каву гледат'.

Драгица: Има ли неки посебан обичај кад се роди дијете? Да се гата нешто?

Јово: Било је тога прије, било је било. Оклагију кроз њедра три пута, онда, ако је неко убио гују с кајишом па се пашеш ш њим...

Наставиће се...



Разговор с поводом



Разговор с поводом

САМОУКИ РЕТОРИЧАР

Саво Симикић из Слијепчевића

Баштинар: Редакција нашег часописа одлучила је да у наредном броју објави разговор са Вама. Познати сте, поред осталог, и по једноставним, сваком разумљивим а мудрим говорима у разним приликама. Сматрамо да сте човјек који у савременом добу може да послужи као примјер свим добронамјерним и поштеним људима а нарочито омладини. Да ли пристајете?



Саво Симикић

Како не би присто, ви сте ми драги. Знам за ваш рад и чиме се бавите. А чит'о сам „Баштинар“ и свиђа ми се много. Нарочито ми се свиђају ријечи које ви наводите. Све је то истина која не смије да се заборавља. Ми старији људи који свашта памтимо морамо млађим да казујемо праву истину о свему што се у прошлости дешавало. Да се зло не би поновило, не д'о Бог!

Баштинар: Афирмисани сте и као вишегодишњи народни представник у локалној скупштини, а при том као вјешт говорник. Лесте ли још нечим обдарени? Рецимо, имате ли дара за музику?

Знам свират шаргију и двојнице, знао сам пјеват и напријед и пратит утроје. Као млад момак играо сам у колу. Јер, ако момак не зна играт не треба ић на вашор. Наш народ каже:

„Ко да си натјеро крме међу говеда“, јер тај момак никако није међу тим свијетом. Често момци сви ’оће да воде коло па дође гужва код свирача, па се и побију. Богатији плати „пратеће“ а обично су свирали свирачи у средини, а коло игра околo. Код цркве цијели дан а увече цијелу ноћ (на пилаву, на ноћном вашару, на сијелу) свира шаргија или двојнице. Код цркве су долазили свирачи са виолинама и армуникама. Некад буду и двоји, троји па на смјену свирају, буду и шаргије и двојнице.

Баштинар: У животу сте претурили многе бриге и муке преко главе, а, кажу, да се нисте никада свађали. Је ли тако?

Тако је. Нијесам у животу закло зимину, а тешко ми је и пиле заклат ако морам. Са људима се нијесам свађо, а знао сам се и ја са својом женом посвађат’. Па ми она рекне коју ружну, а ја отрпим па сјутра расправимо смирено.

Баштинар: Сада имате 78 година, рођени сте 1933. године овдје у Слијепчевићима. Дјелујете прилично учено за друге људе са села. Колико сте ишли у школу?

- Само годину дана. У школу сам ишо 1940. године. Пошо и једва завршио први разед у 1941. години на самом почетку рата. Кад се рат завршио, ја сам био повелик и приватио радит земљу, а оно што сам научио скоро све заборавио. Мој брат Радивоје је имо завршена четири разреда, па је учио течајеве и мени написао 30 слова, па сам мало иш’о у тај течај и добио неки папирић од тога. И то је било сво моје школовање.

Баштинар: Зар сте остали само на томе?

Онда сам им’о срећу и научим ковачки занат. Моја тетка Митра се удала за Симу Антића у Бузекару, а Симо и тетка имали два сина, један завршио занат у Брчком код неког чувеног мајстора Штефљике. То је био њиов син Петар који је завршио тај занат ковачки и почео да ради са млађим бра-



том Стоканом. Петра дигну у четнике уз рат, стријељали га партизани на Близној, тамо има сада спомен. Том мом тетку Сими је све послјије рата конфисковано, а у рату запаљено, уништено, усташе убиле, заклале тетку а партизани убили сина и шћер Стоју.

Баштинар: За ковачко умијеће потребна су нека основна сазнања и много праксе. Како сте то постигли?

Ја сам научио како се гвожђе вари и како се кали, то је најважније у ковачком занату. Био сам најбољи ковач и имо сам пуно посла. Направим себи прво машину за сијање куруза, кад су људи видли те моје сијачице онда и купе. Правио сам и копаћи плуг. За Доњу Буковицу сам направио 25 сијачица, а исто тако сам правио за Пиперце, Корениту, Горњу Буковицу, Сандиће. Радио сам као ковач од, сељачка радна задруга је основана 1949. године, а ја сам почео тако од 1950. и радио до 1965. године.

Баштинар: Када сте отворили ковачку радњу и је ли било прекида у ковачкој пракси?

Од 1953. до 1955. године сам био у војсци, као падобранац. У Хан Пијеску, служио сам у Титовој гарди. Осам пута сам скакао из авиона са 2.000 метара висине. Кад сам дошо из војске у Брчком сам у занатској комори се регистрово. Имо сам право да радим код куће само нисам имо право да имам ученике. Кад сам то добио ко да сам положио за доктора, био сам сретан. Једну сам сијачицу направио неком чојеку у Магњевићу.

Баштинар: Значи, ковали сте и стварали сложеније пољопривредне алатке и машине?

Правио сам воловска кола, коњска кола и лотре и шараге. Па послјије гумена кола - гумарице, имо сам своје коње.

Прве своје гумарице продам и коње и гумарице и орму за 1,5 милион динара. Први сам ја узео комбај за два милиона динара 1971. године. Од Брчког на овој страни нико није имо приватни комбај него ја. Имо је Јовелџа Станић у Мртвици са Мијом Симикићем из Сандића и Јован Видовић Гоћин из Пипераца.

Баштинар: Онда сте се с новом техником удаљавали од ковачког заната!?

Моро сам. Са комбајом сам вр'о 33 године (1971-1995), уз рато нико није смио да врше а ја сам једини вр'о. Ако је неко у тој кући часно погинуо, ја сам домаћину или домаћици цаба вро. Ако чо'ек није имо пара, ја сам реко: „Кад се смири рато ти ћеш ми платит“.

Баштинар: Онда Вас је привукла политика. Како сте се политички активирали?

Прије рата нијесам био члан СКЈ него сам био добар домачин. Изабран сам био за одборника 1974. године. Једини сам био одборник а да нијесам члан СКЈ, а престављао сам МЗ Ражљево од 90 одборника (вијеће ДП, вијеће МЗ, вијеће радника). Од свих једини ја нијесам био члан партије. Кад сам дошо у Скупштину, ја сам рек'о: „Дошо сам што су ме људи изабрали да будем слуга и курир своји бирача. Стеко сам углед код људи и оћу да га сачувам и кад одавле одем“.

Баштинар: То је за примјер свима како треба да поступа неко ко је изабран да представља свој народ?

На свакој сједници ја сам бранио село, а људи је било само дођу за дневницу, иако су биле мизерне. У то вријеме се плаћо порез за трактор. Кад се о томе причало ја сам реко: „Увијек је чоек плаћо на земљу порез, а не и на волове. Док чо'ек купи трактор, сви у кући се пате, штеде док се скупе

паре. Он може орат и себи и другим ал трактор се подере и никад се не исплати. Треба узет горива, уља, дијелове. Више се земља не ради мотиком већ парама. С њиве је тешко живит. Кад би једна фабрика била откривена ко њива њу би радници напустили. Мјесец дана се 'љеб сије, а једе се годину.' Отписан је порез на трактор. Успио сам да сељаке ослободим тог пореза.

Баштинар: Како је ишао рад са комбајном?

Ја сам наставио да плаћам порез на комбај, а набавио сам и још један па сам пет година вро са два. Тешко је овдје живит од рада на земљи. Овде је сва земља прауља. Сионице су у Семберији, у Дворовима, оне боље рађају кад је добра година. Прауља је лакша радит, боље издржи сушу, а кад је бурно она теже пропушта воду, треба добре разорице направит. Треба јој доста комбинованог, не ваља пуно стајњака, ако је суша, изгори све.

Баштинар: Чиме сте се још бавили осим сезонског посла с комбајном?

Први у селу смо ја и један комшија, Милан Вуковић родом из Забрђа, направили млинове на струју са по једним каменом. Ишло је добро, зарађивало се, имо сам га 3-4 године. Ушур је био 10 посто. После сам направио млин са раставом, сито па се брашно дијелило, просијано на бијело и на просто, су два камена. А могло се мљети и посебно куруз, посебно шеница. Након једно четири године то сам продо и направио млин са ваљцима и млио бијело брашно. Тада је, исто, ишло добро, узео сам двјема шћерима по кола, а себи камион. Али 1980. године увати ми каиш руку и поломи тако да нијесам радио годину дана. Млин сам продо, па онда узео два комбаја и зарађиво шенице. Држава је одређивала ушур 12-16%, а то је кад вежем и сламу онда већи ушур. Мајстор за млинове

био је Милан Љубојевић, а са раставом млин ми је правио човјек из Дубља у Србији.

Баштинар: А када сте пристали да се учланите у партију и да дјелујете политички?

Кад је дошло до распада оног система ја сам позван на разговор о оснивању СДС, а већ су биле ХДЗ и СДА основане. Ја сам имао 58 година и био сам у селу први газда. Присто сам и основали смо странку у Брчком, онда у Трњацима гдје сам изабран за предсједника странке за Трњаке и Слијепчевиће. Припремани су избори. Са села су углавном дошли старији људи. Рато се спремало, многи су избјежавали а ја и још неки угледни Срби смо се приватили. Требало је бирати некога у ондашњу Скупштину БиХ. Мене су нудили а ја сам се колебао јер сам реко да ја нијесам мислио да се бавим политиком. Али сам присто да будем на листи, па у првом кругу од Срба је СДС добила 97%, а у мом селу је било 237 бирача и за мене је гласало 230, само 7 није. У првом кругу није ни био изабран делегат за Сарајево.

Баштинар: А на локалном нивоу сте били бирани за одборника. Како сте ту дужност прихватили и обављали?

Кад је у Брчком формирана Српска општина ја сам ишо као одборник, било је око 60 одборника. Цијело вријеме рата смо били одборници без накнаде. Након самог рата предложено је да нам се плати нека накнада, ја сам први усто и реко: „Не треба мени ништа, ви ако оћете другим одборницима платит. Нама је лакше било него људима у рову. Онда су сви остали то прихватили и тако је остало“. У рату сам скупио у свом селу пун камион 'ране и одвукли смо попу Ђорђији и то је ошло у Книн Србима. Послије је на сједници у Брчком договорено да се скупи бар фришки пасуљ. Скупио сам и својим камионом одвуко 700 кг пасуља, 800 кг брашна, 150



кг масти, а било је и друге ране. Послије су рекли да су дошле избјеглице из Хрватске у Брезово Поље, опет сам скупио ране и одвуко да људи имају шта да једу. У млину Чеде Павловића у Доњем Црњелову имо сам један вагон шенице и ја сам узо једну тону брашна и однио у Брчко у гарнизон.

Баштинар: Запажени су Ваши говори на скуповима у важним тренуцима. Сјећате ли се неких од њих и да ли бисте неке дијелове могли поновити?

Био је сукоб у руководству РС па сам ја позван на славу РС Свети Архиђакон Стефан – Стјепањдан. Били су присутни сви највиши руководиоци РС и била је неслога међу њима. Није било одређено да се држи говор, а ја сам замолио да одржим здравицу и поздравим госте. Кад су сви посједали реко сам: „Драги гости, браћо и сестре, Мир Божји Христос се роди, ова свијећа и овај колач нас обавезују да будемо сложни и да поштујемо гробове наше дјеце која су изгинула за РС и да не смијемо да се дијелимо. Ја сам упамтио Други свјетски рат кад су Срби ошли на двије стране, највеће су жртве били Срби између се. У мом селу је било 28 жртава, двије су жртве од усташа, а 26 је од Срба. Ја сам се тога стално бојао, и ми смо у овом рату, фала Богу, ратовали под једним именом Војска Републике Српске, нијесмо се дијелили. Нажалост данас кад смо ми добили Републику Српску ви у нашем руководству сте дошли у сукоб. У име ове свијеће и наших гробова ја вам кажем да то нијесте смјели дозволити. Ако неког суди суд па нађе свједоке он се море одбранит. А ако неког народ осуди тога сунце неће никад огријат, а ја не би желио да се то вама деси“. И још сам био понешто реко. Реко сам: „Браћо и сестре, Република Српска је муком добивена, а крви заливена. Ми морамо то чувати снагом и разумијевањем, а не нападати једни друге. Море се само бранити части, поштењем и снагом, а не свађом. Сем тога ће гробови наше

Ђеце почивати мирно, а њиховим родитељима бити лакше.“ Још сам на крају реко: „Опростите што сам вам узео вријеме, ваљда нијесам никога увриједио“.

А кад сам ја то завршио генерал Момир Талић је усто и реко ми: „Одборниче, ја ти се зафаљујем и свака твоја ријеч носи много ријечи. Фала ти на твојој здравици“.

После тога кад је већ ручак обављен пришо ми је човјек из Београда, доста старији од мене и каже: „Господине Саво ја сам члан Сената РС и дошо сам из Београда да кажем да се не смијемо дијелити, јер нема нас као Кинеза. Ти си реко да ниси школован али си паметније говорио од пуно образовани људи. Реко си више од пола ријечи које сам и ја хтио рећи. Кад би мене питали, ја би тебе изабро да будеш савјетник председника РС, а није битно како си образован“.

Реко сам му само: „Фвала ти, професоре, на твојим ријечима.“ И кад сам сио да ручам каже ми један наш чоек: „Да су, Саво, комунисти на власти ти сутра ујутро не би био жив“! А ја му кажем: „Нисам ништа ни додо ни одузео, а мој живот није толико скуп, реко сам оно што сам стио“. Ту је сједио и владика Васлија и Милорад Додик.

Баштинар: До када сте били активни у политици?

Чим се рато завршило, ја сам реко: „Ђецо ја идем кући, ја сам стар чоек, за ме власт није, ви се борите да се очува образ и ово што је створено. Зову ме сада на сваку славу и одазовем се.

Баштинар: Увијек у таквим приликама кажете неку изреку која се памти и препричава. Као на примјер: „Стари не треба да кашљу у скупштини, а млади да одају по путу.“ „Кад је рат чувај се непријатеља, а кад се смири чувај се онога што сједи уза те.“ Једном на слави сте рекли: „Ово сам реко зато што свијећа гори а кад свијећа гори што чоек каже све иде на његову душу.“ Сјећате ли се још неке Ваше изреке?



Кад је Фаранд био, реко сам и ово: „Ја сам човјек земљорадник, научио сам радит, своје чуват и људство поштиват. Нијесам никад ни свињу закло, па не би могао ни чоека убит. Народ се пазео па се завадио. Пала је многа крв. Мајка има једну шћер и воле се, а кад шћер пусти чоека у кућу често се заваде и онда се мрзе. Ту је тешко бит мирција. Можемо се трпит а не можемо се више пазит и вољет. Можемо живит једни крај други. Свако на своме и ништа више.“

Баштинар: Говорили сте и у свом селу кад је освјештан храм. Можете ли поновити дио тог говора, ако се сјећате?

Могу, памтим сваку ријеч коју сам реко. Било је то прошле године 14. октобра, на освећењу цркве у Слијепчевићима. Реко сам: „Драга браћо и сестре, јутрос је осванула света недеља, а на нашој новој цркви врата су се отворила и у цркви звоно зазвонило. Ми смо данас дочекали високог госта владика Василија, његово преосвештенство и са њим подијелили радост, а вјерујем да је и владика радост подијелио са нама. Прије двије године у Доњој Буковици смо били кумови крста ја и мој братић Брањо. Владика је онда реко: Ви у Слијепчевићима кад имате ваке вјернике треба да направите једну малу цркву. Ево имате свештеника Вујадина, мало се угојио па нек смрша док се направи црква.

И ми смо послје тога, поштовани владика, са твојих ријечи прешли на дјело. Фала Богу и нашим људима мјесто мале ми смо направили велику цркву. Захваљујем се свима приложницима који су данас дошли. Ко год цркви даје он Богу заима, а њему Бог милости враћа. Сад ћу да поздравим најпречега госта, кума ове цркве, мог братића Брању, фала и њему и његовој домаћици који су дуго у иностранству радили и штедили, а кад су дошли кући они се определијелили за вјеру и достојанство и нека Бог да здравља њима, њиховом сину и унуцима. Поздрављам кума иконостаса Милана Митрови-

ћа, његово се здравље погоршало, даће Бог па ће оздравит али ова црква ће његово име спомињати вјечно. Онда кума Милорада Максића, кума крста наше цркве. И он је радио у иностранству, поздрављам га и цијеним га и његову породицу и зафаљујем му се. Овде треба да будем поздрављен и ја као кум звона, мене је поздравио владика, а ја ово говорим у име мога свештеника Драгана Јездића који је сада заузет другим послом, а мене је задужио да поздравим госте. Кад смо цркву градили, прото Славко нам је пуно помогао и савјетима и морално и материјално. Фала му. Поздрављам градоначелника Брчког Драгана Пајића, он је млад чо'ек и примио се тешког посла и знам да му није лако са свијетом, млад је па ће све то издржати. Али је једино срећа што је лекар и има своју апотеку. Вјерујем да свако вече мора попит по једну таблету да смири живце и једну да море заспат. Мени није жао ни криво кад га нападају наши непријатељи него ми је жао кад га нападају наша браћа.“ Ето, то сам говорио.

Баштинар: Хвала Вам на овом разговору!

Разговарао: Петар Васић



Поџзија и проза



Стара књижевност

Сава Мркаљ (1783–1833)

МОРЕ ЗАЛА ОВ'ЈЕ СВЕТ

Јао! Јао! Јао триста пута!
Пала нам је, пала коцка љута;
Море зала ов'је свет!
Лед и ватра, зрак и гром, и вода,
Звери, змије, гад од разна рода,
Често век нам чине клет!

Зло је мучно садашње поднети,
Зло нас бивше пече у памети,
Будуће већ једе нас.
Дневне туге рађају сне худне,
А сни ноћни растуже нас будне.
Јесмо л' без зла који час?

Човек, страва човеку ах! већа,
Гони правду, што је свију срећа,
Гони мир из света сав.
Вук не ломи реч ни веру своју;
Топ и картач не привезу к боју
Анаконда, рис и лав.

СОНЕТ ИЛИ СЛАГАЛИЦА

Ограни звјездо висока ограни!
Већ дуго зебемо у чарној ноћи!
Нек Твој нам буде свјет сад у помоћи.
О Сунце, о Мушицки свеизабрани!

Кроз Тебе св'јетли Сербима су дани:
Сви гледе савез: не смје вук ни доћи:
Глас "ВЈЕРА! ЈЕЗИК!" ватра је тој злоћи.
Ал, мило Сунце, нам над главом стани!

Твој луг, и с кладенцима чистим цвјеће.
Та новост вјечна, што дух с серцем пита.
Чест своју прољетну пократит' неће:

Због шта је жеђца к дивној пламенита
У много душа путњи: ал без среће.
Сад сјаји, помози: крин ми дај и без мита!

Сава Мркаљ је рођен 1783. године у Ласињском Сјеничаку на Кордуну, неколико година након Вука Караџића, који га је међутим надживио читаве три деценије. Завршио је богословију, био вјерски и приватни учитељ, архигимназиста, талентовани студент филозофије, логики, физике и математике, да би учени свијет фасцинирао филозофијом језика. Владао је латинским, њемачким, француским и руско-словенским, служио се грчким и хебрејским језиком, а познавао је италијански и мађарски. Уз то је био и врстан пјесник, полемичар и бесједник.



Иако, нажалост, никада званично и службено, Мркаљ спада у најзнаменитије Србе свих времена, прије свега по томе што је успио да на само осамнаест страна текста – „Сало дебелога јера либо азбукопротрес“ из 1810, уз двије стране предговора, изложи проблем и нађе рјешење за изузетно замршена питања српске азбуке и да то крунише, прије сусрета са Вуком, закључком: »Од данас све наше правописје под ово долази начело: ПИШИ КАО ШТО ГОВОРИШ«.

Одмах затим, 1811. године, пошто је као врстан логичар и језички мислилац научно засновао реформу азбуке и најавио да ће припремити ЈЕЗИКОПРОТРЕС, долази до неочекиваног и тешко објашњивог обрта. Мркаљ се повлачи у манастир. Ту се убрзо сукобљава са црквеним достојанственицима, те бива размонашен и препуштен дугом и мучном путовању. Уз несигурну егзистенцију приватног учитеља, са одбијеном жељом да га поново приме у манастир (1825), у нервном растројству повриједиће човјека који је од њега тражио приватне часове из латинског. Тако је доспио у затвор, гдје је мучен, затим у карловачку болницу, па у душевну болницу у Бечу, гдје га је и Вук посјећивао и гдје је 1833. године и умро.

Од Мркаља је остало, колико се за сад зна, двадесет пет пјесничких јединица, од чега тринаест изворних и дванаест превода, препјева и прерада. Први пут се у поезији огледао 1805. године у “Оди Кирилу Живковићу”, епископу пакрачком, и то на рускословенском (новом црквенословенском) језику, а у коауторству са извјесним студентом Павелом Докторовичем. Неколико пјесама из 1817. године, чекале су дуго на објављивање. Од тринаест изворних пјесама само су три објављене за његова живота, и то пред његову смрт, док је био у бечкој болници. Пет изворних пјесама и пет превода с препјевима открио је Владан Недић 1959. године, међу њима и антологијску пјесму “Јао, јао, јао тристо пута” (“Море зала ов’је свет”).

Међу осталим његовим пјесмама истиче се “Сонет преславну Архипастиру” (тј. Мушицком, епископу Карловачке епархије), у коме из чарне ноћи вапе за повезаношћу и јединством Срба, које само »вјера и језик« могу спасити од прождрљивог вука асимилације. Ваља навести и пјесму “Старац” и сонет “Јелени Дијаковић”. За пјесму “Јао, јао, јао тристо пута” Љубомир Симовић је написао да је то модеран, врло европски и свјетски примјер критичке поезије. Тај убојити текст у рими о миту, каже Милорад Павић, могао би се сматрати манифестом нове предромантичарске школе.

О величини Мркаљеве личности, којој се пребацује фрагментарност, као да не постоје и чувенији фрагментаричари у српској литератури, изјаснио се још Јернеј Копитар, ријечима да на осамнаест страна његове књиге има више језичке филозофије него у каквој дебелој граматичици. А самоуки и још недоучени Вук у односу на велеученог Мркаља кога је 1810. године срео у Пешти, ускоро је у својој првој граматичици написао: Ја не могу друге азбуке употријебити него Мркаљову, јербо за српски језик лакша и чистија не може бити од ове. Мркаљ спада у најзнаменитије Србе и по томе што је, како вели познати слависта Ватрослав Јагић, био први југославенски филозоф звукова српског језика. Од Мркаљевих само дванаест оригиналних пјесама, три су ушле у наше савремене антологије, дакле четвртина, што је задивљујући бројчани однос на који скреће пажњу Душан Иванић. Мркаљ је 1822. године први дао примјер сонета у правом јампском једанаестерцу, који је до 1959. године, нажалост остао у рукопису. Био је претходник Лазе Костића у примјени чувеног јампског десетерца са акцентованим једносложницама, односно оствареним иктусима на четвртом и десетом слогу, и то у комбиновању са јампским једанаестерцем. То је употријебио у антологијском препјеву умно одабраног псалма 14 (15). Мркаљ се огледа и у књижевној критици као бриљантан



полемичар, нпр. у критици Видаковића. Осим тога, био је умни теолог, посебно христолог, који је, према митрополиту Амфилохију Радовићу, по духу био сродан Његошу и који је посједовао не само тананост филолошку и метафизичку, него и тананост теолошку. То се нпр. види по томе што је, како запажа Амфилохије Радовић, код нас први у препјеву Оченаша изворно тумачио реченицу хљеб наш насушни дај нам данас, јер није ријеч о свакодневном хљебу. У Мркаљеву препјеву тај стих гласи; дај нам хљеб који душу 'рани, а тек затим долазе стихови; дај јошт, сваки дан и јело/ које нужно јест за тијело. Додајмо да Амфилохије Радовић показује да Мркаљ као христолог надмашује у понечем чак и Његоша. Ни по обиму скромнијег, ни по садржају богатијег опуса.

Савремени ствараоци

Љубомир Ћирилић

СВИХ ТРИДЕСЕТ ЋИРИЛИЦЕ

Не знам како да опишем
свој осећај – скоро свети.
Док шчитавам и док пишем,
Чини ми се нешто лети.

Лети нешто умиљато,
Мудро као јато сова
вредније но суво злато
из најлепших дечјих снова.

Лете небом српска слова,
као прхут, као птице.
Лете слова Ћирилова –
свих тридесет ћирилице.

Ћирилица – српско писмо,
са њом нам је време текло,
памти ко смо и чији смо,
наше име и порекло.

Девојчице у ћердану,
Миљо, Като и Милице,
испишите све на длану
свих тридесет ћирилице.



Ви дечаци – маштовњаци,
што тражите своје свице,
упамтите док сте ђаци
свих тридесет ћирилице.

Јер, иначе, даба школа,
читанка и словарице –
ако фали у памћењу
макар слово ћирилице.

Гле, како се песма ова
зари као дечје лице.
То у песму слећу слова –
свих тридесет ћирилице.

ДОК ПИШЕМ ЋИРИЛИЦУ

Док пишем ћирилицу
стари добри Калиграф
надгледа свако слово.
Моју орфејску жицу
и слово Ћирилово.

Судбином српског рода
пишем и ову песму
која ме с временом спаја.
Задрхти рука, вода
и припев изнад сјаја.

Осећам живота врутак
промиче листом, телом,
као кроз придев драг.
Одузет на тренутак,
ипак, остављам траг.

Бојажљив, неутешан,
помислим нисам смео
срицати такав слог.
А онда видим, грешан,
тако је хтео Бог.

Тако се казао глас
кроз дрво, прсте, фрулу,
и тако списао спис.
У зао, ил' добар час,
тако ми пао клис.



И да ми није пао
њега бих бирао сам
као судбине знак.
Ма како на клис стао
био бих Ћирилов ђак.

Још бриди ујед тамнице
кроз слово, срце, време,
као и светли слик.
У сјају ћирилице
списан је и мој лик.

Ја памтим што је сад,
оно што негда би –
и мене понад свег.
У спису ком сам рад
подижем тежак тег.

Како да спишем „беше“
кад иста смртна слава
и данас боји слог.
Оне што већ умреше
опет узима Бог.

Или су зло и људи
омчом и златном пређом
поново стегли врат.
Па се осећај буди
да брже цури сат.

Док пишем ћирилицу
слива се прошло време
у мој будући пев.
И чува живота жилицу
да не покида гнев.

ОНА ИСТА БОДРА РЕЧ **Доситеју Обрадовићу**

Устао сам
јутрос рано:
мислим сунце лије млеч!
Кад, преда мном, Доситеј!
Она иста бодра реч!
Као некад,
давно преј!

Востани Србије!
Востани царице!
Спокоја овде неј!
Востани, Србије,
јер, време ти је
да са улице
одеш у лицеј!
Изгнај из себе
свих распри силе,
свој штеп
и шлингерај!
Ујасни сцене:
немиле, миле!
Поуку себи дај!

Вознеси ово
чарно место
и сваку земну твар!
Умери сјаја
за царски престо,
ал' презри
земни ћар!



У црној земљи
 вознеси угар,
 у шуми бор и луч!
 Возбуди и жар,
 ал' не дај
 у гар
 једине наде кључ!

Уместо сузом,
 сунцем и росом
 окупај своје лице!
 Востани, Србије,
 јер, време ти је
 да одеш
 са улице!

О Љубомиру Ћорилићу

Откако је првим пјесничким збиркама (Велика наплата и Наше је да читамо) закорачио на књижевну сцену, Љубомир Ћорилић, како сам каже, стално нешто смишља и пише. До сада му је објављено тринаест пјесничких књига за дјецу и одрасле, између осталог и збирке Будилник у домовини, Србија од непокора, По земљи Србији, Дечак дуњу сања, Има нешто много важно и Божје благо. Добитник је више признања и награда. Заступљен је у неколико антологијских избора.

Љубомир Ћорилић заузима значајно мјесто у савременој српској родољубивој поезији, а када је ријеч о његовом стваралаштву за дјецу, младе, препознат је његов напор да

пјесништво за дјецу врати са „путева естрадног певања, гега, вица, досјетке на пут изворног, али аутентичног предочавања дјецџ тематике завичајне упитаности и животне осјећајности“.

Говорећи о његовој поезији мр Јован Јовановић је рекао да „Ћорилић негује један посебан и нов однос према детету и детињству у односу на многе данас актуелне песнике; нов јер га не подцењује, јер га анимира не само лепотом и осећајношћу, већ и подстицајем да мисли и суди, да открива и надограђује.“

- Његове пјесме су с тезом, без намјере да поправљају свијет, али послџје њихових читања – свијет стварно бива бољи - рекао је о његовој поезији Душко Трифуновић.

Сам Ћорилић је, у једном интервјуу, говорећи о често помињаној пјесми „Кућа“, рекао да је схватио једну код Срба честу појаву - Многи одлазе из својих кућа у „сумњиве светове из бајке“, преварени бајковитим обећањима о лепом животу, ни не слутећи да ће бити жртвовани за идеале сумњивих људи.

Пјесме које објављујемо Ћорилић је дао Уредништву Баштинара када је боравио у Брчком на промоцији једне књиге.

Из поезије других народа

Евгениј М'Арт

НОБЕЛОВ ПЕЧАТ¹

*Године 1949. Егас Мониз² је добио
Нобелову награду за лоботомију.*

Дарвину је
успјело да зачара Човјечанство
у мајмуне који говоре.

Фројд је
начинио за разум
кавез Подсвијести,
гдје су у супи за доручак
резанци "либидо".

Маркс се
осветио потомцима
заиста историјским
материјализмом.

Вунт³ је,
страдавши од атеистичке разрокости,
дошао на идеју
о животињској искључивости човјека.

1) Превод с руског и биљешка о писцу: Жарко Миленић. (Превод са хрватског на српски: "Баштинар")

2) Егас Мониз (Egas Moniz), португалски неуролог (1874-1955)

3) Виљем Вунт (Milhelm Wundt), њемачки физиолог и психолог (1832-1920)

И сад двоноги
сједе у свом мајмунарнику
иза решетке прецизних нерава
љути
и ни у чему не учествују?!

Господо учена,
да нисте случајно видјели,
гдје се изгубио Нобелов печат
с ријечима:

„ОВА НАГРАДА
ОДГОВОРНОСТИ
НЕ ОСЛОБАЂА”?



* * *

Она је кукавица:
на пустињским путевима са усамљеним
свјетлима
чак од звука мојих корака она се склања на разне
стране,
но у најмрачнијим улицама приања блиска-ниска,
умало ме не хвата за руку.

Она је егоиста:
за сунчаног времена увијек близу;
а у најтмурнијим данима мога живота,
никад ме не подржава.

Она је наметљива:
настојао сам да је отјерам,
топтао ногом, чак замахивао на њу –
да бар заплаче, не одлази.

Зато је она највјернија:
ником не побјегне,
никаква друга не дође!

Умријећу истог дана
са мојом
сјеном.

ЕЛБРУС

*Ошамахо-Гора Среће
(један од назива Елбруса)*

Ђавола је Земља округла!
Она је неравна и угласта.
И можда ме није слѣдовало
наћи се на једном од њених углова;
и није нужно било искусити страх,
балансирајући на једној од њених ивица;
и било је могуће не поћи тамо,
гдје се вјетар над облацима
у дивљем плесу о нечем спорио са крајем
обронка...

Гдје си сад,
мој ликујући откриваче
горњих свемира,
који си се населио
у мојој души?

Оставио си ме
негдје на рубу пустиње,
гдје се пут више не пење гордо,
већ јури
како може брже,
како може даље од подножја гора
у јесење мртве степе.
Као кроз отворен прозор
бацила се из мога срца!



Али опет ћу се вратити у та предгорја!
Још ћу доћи до самог неба!
Ја још осјећам на свом лицу
твој блажени осмијех
тамо
на врховима Среће
ништа не ваља на округлој –
угластој Земљи!

СВЈЕТСКА ЛАФИЦА

у почетку уз минђуше узела
ципеле
уз ципеле затим узела хаљину
уз хаљину – торбу
уз торбу – другу боју косе
уз косу – другу боју очију
затим сасвим промијенила очи
уз то и облик носа
на крају уз нос
одлучила узети друго лице

...главу узети није могла

* * *

Дама са псетанцем
шеће улицама.
Красе је
неколико младежа,
као породица
скупивши се близу
грије се на руменилу.

А када ја
шећем са псом,
ја не изгледам
тако лијепо:
руменило хладно
и младежи зебу.

Дама је нестала –
појео сам аутобус,
сажвакао врата
с великим апетитом.
Људи, куда гледате?!
Стани, шоферу!
Зауставите!!
У аутобус ме пустите!
Хтио бих спасити
по могућности даму
и псетанце!



... Иде сад
сит аутобус
неравнодушно:
у њему дама са псетанцем,
неколико младежа,
топло руменило,
и властито
ја!

КАДА СМО СЕ МИ ИСПРЕПЛЕЛИ

моја душа –
то је клупко
твоја љубав –
то је мачка

ти се ипак
замрсила
ја сам ипак
отишао

Јевгениј М'Арт (псеудоним) је рођен 1977. године у Обнинску, у Калушкој области у СССР-у. Завршио студије права и радио у струци у Москви.

Живи у Корољеву (Подмосковље). Учесник је поетских фестивала. Неколико пјесама му је преведено на српски језик и објављено у часопису "Траг" (Врбас).

Објавио збирку "Узвратна посјета" (Ответный визит, Обнинск, 2004). Пјесме објављује у периодици и зборницима.

Аутор је краткометражног филма у жанру видеопоезија "Мјерач душе" (Метршток души, 2005).

Превод са руског и биљешка: Жарко Миленић

Млади ствараоци

**Јована Михајловић, други разред
Гимназије „Васо Пелагић“ Брчко**

Српска духовност у ријечи и дјелу⁴

Многе личности у нашој историји, а међу њима и писци, допринијели су у борби нашег народа у јачању његове свијести и отпора.

Кад се чинило да је Србију обавила тама и да је наш народ у најтежем положају, као свјетло на крају тунела указала се ријеч. Ни у чему се не огледа историја једног народа као што се огледа у пјесми и језику. Пјесма Гаврила Стефановића Венцловића носи назив „Бог и љубав у језику стоје“! Српски народ је у тим најтамнијим временима остварио духовно и културно јединство у области књижевности. Догађај по догађај, ријеч по ријеч, и настала је наша историја! Није то била обична историја какву имају други народи, већ једна „историја вишег реда“, историја у пјесми. Наше народне

4) Овај литерарни рад освојио је прво мјесто на конкурс СПКД „Просвјета“ Брчко за новоустановљену награду „Жарко Мијовић“

изворне пјесме настале су с циљем да се неки догађаји из наше прошлости сачувају од заборавља. Сlike душевне боли, разочарења, немоћ пред неправдом и слике из ратних периода леже у овим пјесмама. У њима је опјевана част, истрајност и јунаштво. Као што Јован Јовановић Змај каже:

*„Хај, што Србин
Још се држи
Крај свих зала –
Песма га је одржала,
Њојзи, хвала!“*

У нашој књижевности су слике наде, вјере и слободе као покретачи српске духовности. Књижевност је та која је снажила наш народ када се чинило да нема излаза и да ће клонути. Подстакла је људе да буду истрајни и да вјерују. На темељима наше народне књижевности настало је највеће дјело српске књижевности, дјело које није ниједан књижевни род, а истовремено је сва три рода. Његошев „Горски вијенац“ истиче одлучност и непопустљивост, те потребу за одбраном части. Надао се да ће пробудити свијест у народу и натјерати га да схвати колику улогу има у преломним тренуцима наше историје. Књижевност има за циљ да просвијетли и да научи. Често нас натјера да прогледамо и суочимо се с нечим пред чиме смо предуго затварали очи. Домановић је у свом дјелу „Вођа“ описао „слијепе“ људе који нас воде и беспомоћност народа када схвати да је преварен. Дјела наших писаца описују како људске слабости и несигурност, која је резултат догађаја из прошлости, али и личних, унутрашњих немира, тако и нашу борбеност и отпорност. Наши писци су спасли наш народ. Огроман је значај Светог Саве, првог српског просвјетитеља, и Вука Караџића, који је, борећи се за народни језик, штитио достојанство нашег народа. Вратили

су нам вјеру ријечима о жељи за бољим животом. Знали су да је слобода могућа и учинили су да и ми повјерујемо у то. Ми трајемо кроз наше стваралаштво. Да нема књижевности не би било историје, не би било духовности, не би било нас. А шта је човјек без своје историје? Као књига без текста, слика без боје, извор без воде, само тама и празнина.

Како рече Стефан Немања: „Само написана ријеч остаје. Од нас ће остати оно што буде записано у књизи. Глагољати значи пролазити, а писати значи остајати. Народ који нема своје књигописце и књиговиједце нема своје историје у прошлости, ни живота у будућности. Ми смо понекад били записивани туђом руком у туђим књигама и туђим писмом. А перо у туђој руци, сине, опасније је од мача. Постаћемо народ кад се својом руком запишемо у својим књигама и својим језиком и писмом. Боље изгубити све битке и ратове, него изгубити језик. Државе пропадају, а језик и народ су ти који остају.“

Захваљујући нашим књижевницима, који су се борили за духовност и просвијећеност, ми имамо нашу историју, ми смо постојали, постојимо и постојаћемо.

Осврти и прикази



др Зорица Турјачанин

РОДОВСКИ АДРЕСАР

(„Више од сна“ и „Кото“ ратни романи Милорада Остојића)

Рат који је управо, по ко зна који пут, протутњао овим просторима оставио је неизлечиве ожиљке у животу читаве једне генерације. У њему није било заштићене позадине, заклоњеног мјеста по којем није плуштала киша граната и метака, није допирало крваво режање паса рата који су се, по купљени с конца и конопца, са Истока и Запада, различитих вјерских и идеолошких застава, међусобно повезаних узајамном нетрпељивошћу али и патолошком мржњом према свему што носи српски предзнак, обрушили на један мали народ да га искоријене са његових вјековних огњишта, сатру и расију по свијету, „да му нема ни трага / ни знамења“. Трагика догађаја урезала се у душу и кости, посијала страх, али и неку необјашњиву спремност да се прихвати „борба непрестана“, да „буде што бити не може“ и издржи под теретом крста на голготском путу досуђене историје.

И док се непрестано откривају нове масовне гробнице, скривају аутентични документи и наметљиво „приопћавају“ верзије непоузданих свједока, док се ратни злочинци сахрањују са војним почастима, а мртвим колонама невиних ускраћује сјај свијећа и молитвена ријеч туге и сјећања, чини се да је прошлост живо присутна у сваком појединцу, да је за искрено помирење потребно много истине, праштања и људске храбрости.

Рат је не само психолошка опсједнутост временом које још дуго неће моћи да се ослободи својих заблуда него и веома

присутна тема умјетничког стварања, особито у литератури. Пјесма је, као и у претходним епохама, могла да прати догађај, настаје одмах и на лицу мјеста (нпр. Боро Капетановић: „Барут и ружа“). Кратка проза, особито она анегдотског карактера, такође није дозвољавала веће хронолошко удаљавање, добијајући на ефекту управо „додиром са актуелношћу“.

Са романом ствар је, наравно, другачија. Пружајући шири распон догађаја, обухватајући значајан број ликова, сав у понорима интимног доживљаја или панорама колективне акције он је, без обзира да ли је превасходно окренут дјеци или одраслима, захтијевао вријеме за ферментацију, сазријевање замисли и закључака, најзад вријеме за своју техничку реализацију, сам акт писања у којем моменат инспирације, стваралачке понесености, интензитета емоције и рефлексивне перцепције нису искључиви фактори успјешности романсијерског остварења. Роман подразумијева, поред све слободе материје и језика, и одговарајуће занатско умијеће обухватања и повезивање богатог (компактног или расутог) тематског материјала, радни капацитет, енергију, устрајност, домишљатост проналажења најадекватнијих композиционо-стилских рјешења умјетнине.

Роман у нашим просторима пишу или они који су рат на својој кожи осјетили као избјеглице, као бојовници у траншејама на првој линији, они који су своје странице исписивали искуством ровова и гелера у плућима (Дарко Томић: „Пети чин на Балкану“). Неки од ових романа досегли су завидан умјетнички ниво (Рајко Васић: „Прсти немирних очију“). Ипак, пада у очи чињеница да су творци ратних романа РС различите животне доби и различитог образовања и да су, многи од њих, за чудо, без претходног искуства и упечатљиве (претходне) књижевне биографије. Рат је за већину њих (Жарко Шарић, Ђуро Вујасин, Радмила Трбојевић, Миља Тутњиловић, Милан Репац, Бранко Вукадиновић и други – задржали смо се само на крајишким ауторима) био удар који



је нашао „искру у камену“, подстакао таленте који су у себи посједовали, али који се, можда, не би ни развили у толикој мјери да није постојала тако снажна лична и колективна мотивација. Међу набројанима не треба прескочити ни име Милорада Остојића чији, како рече један оцјењивач, „дијалошки романи“ обједињавају својства наративних али и драмских форми творећи неку врсту камерног театра у коме, у скученом сценском простору (ров, земунца), „дефилије“ мноштво јунака, сваки са својом незавршеном причом, егзистенцијом претвореном у ријеч.

Милорад Остојић до рата није ни сањао да ће једном постати писац. Живио је свој једноставни живот, подизао породицу, радио, сањао своје мале људске снове. Рат који се жестином разорног невремена обрушио на његов народ, из темеља је разорио све чему је као човјек тежио. Са лица су спале маске, порушиле се фасаде које су заклањале обличје ствари, мржња дојучерашње „браће“, вукова у јагњећој кожи, букнула је свом жестином, а стварност је добила застрашујуће обресе кошмарног сна.

Без двоумљења је знао гдје му је мјесто. Гледао је и памтио, заједнички и лични губици згрудвали су се у чвор непојмивог бола. Губитак сина јединца зауставио је његов корак, али он је знао да управо због њега и „редова целих“ анонимних страдалника и ратника, узнијетих, како пјесникиња рече, „до вечног боравишта“ – не смије да стане. Човјек не може да мијења историју, али може о њој да свједочи, против насиља се може борити људскошћу, истином против зла и обмане, колективне сатанизације. Као што је Скендер, у козарском обручу, желио да надживи заједничку смрт само зато да би могао крикнути, у јауку српске мајке кондензовати величину и патњу једног поносног народа, тако се и у Остојићевој свијести све сигурније наметала мисао да би и тренутак ћутања био једнак издаји.

Писање је за њега постала потреба, вентил попуштања неподношљиве унутрашње напетости, облик катарзе, очишћења, претварање смућених, апокалиптичних доживљајних стања у луцидне интервале искуства (спознаје).

Тако се из конкретности живота у рововима, у позадини, у добу ратном и поратном, почела испредати прича, устројавати мозаична слика о људима, њиховим карактерима, схватањима и опредјељењу, њиховом довијању и пробијању између Сциле и Харибде, често понижавајуће стварности и наслијеђених идеала чојства и јунаштва. Мозаична структура романа омогућила је увођење већег броја ликова повезаних чвором заједничке ратне судбине. У њима је неријетко, под измијењеним именом, насликао своје знанце, познате и непознате фаце са бањалучког асфалта, избјеглице, голобраде сањаре, пацифисте и прекаљене ратнике, рањенике, „наше“ и „њихове“, „донаторе“ и дезертере, профитере и политичаре. У портретизацији је показао фино запажање детаља, психолошке посебности, а нарочито смисао за дијалог, језик у којем личност остварује најинтензивнији простор своје егзистенције. Јер, у језику је, као у својеврсној личној исправи у којој су искључене накнадне корекције, записано све, властита „историја и географија“, поријекло, менталитет, па чак и идеолошка опредјељеност. Очито је да је ратна бујица повукла све и да су се, пред историјским императивом, у истом рову нашли и некадашњи неистомишљеници, загрижене „комуњаре“ и патриоти који се држе „крста од три прста“ којима је, најзад, прорадила лампица опреза. Зато на страницама књиге све искри од њихвих међусобних сучељавања, вербалних дуела, исправљања кривих Дрина, истјеривања на чистац истине ушанчене иза наслага вјековних заблуда и скорих недоумица.

Као што су Кочић и Ћопић прототипове својих литерарних јунака налазили у животном окружењу, као што су, нпр.,



Давид Штрбац или Николетина Бурсаћ најприје протутњали свој кратки људски вијек да би се преселили у вјечност литерарног космоса (*Ars longa-vita brevis.*), тако је и он препознао у вреви која га је окруживала потомке истих „вјечних ликова“ крајишког тла, љутих кавгација и непоправљивих сањара, бунтовника и праведника, мудријаша и шаљивција.

Својим романом Остојић је желио много тога да каже: да се људски одреди и пружи дубински снимак једног времена. Прича је тамна, али аутор није дозволио да га понесу струје незнања. Као и Кочић и Ћопић и он је осјетио да је зрно смијеха, ироније и поруге убитажније од куршума јер непогрешиво погађа мету. Али, он је увидио и другу страну смијеха. Шале и вицеви, чак и они са брадом, смијешне анегдоте, подбадалице, гегови помажу људима да сачувају здраву памет у тотално распамећеном времену у коме су ствари толико помјерене из своје смисаоне равнотеже да чак ни појава ванземаљаца не би никог посебно изненадила.

Одлучујући се да у зрелим годинама почне да пише и одлучујући се да роман постане облик његовог литерарног дискурса Остојић је морао да рачуна с потешкоћама и неискуством. Показало се да има талента и енергије да свој роман, који је и свједочење и хроника, накнадно писан лични дневник, сатира и тужбалица, расправа, суданија и ријеч одбране пред ненаклоњеним судом историје приведе крају. На крају смо добили занимљиво штиво пуно превирања и упитника, довољно провокативно да у нама кресне искру преиспитивања.

У роману „Више од сна“ Милорад Остојић је насликао свој интимни доживљај рата, атмосферу прокључалог босанског лонца подгријаног мржњом и нерашчишћеним рачунима прошлости. Али, иако се са прве линије, очи у очи, сусрео с призорима страдања и разарања, призорима узноситости, али и трагичног суновраћања људског у човјеку, он није

стварао роман акције, психолошку драму, трилер, ламент над временом у коме се, како је пјевао пјесник, газило „у крви до колена“. Остојић је написао роман без пиротехнике и језиве кулисе разорених градова и попаљених села. Он је описивао рат који се готово мање одвија на бојном пољу, а више у доживљају људи: појединаца различитих интересовања, интелектуалних профила, менталитета, идеала или заблуда, с прошлошћу или без ње који су се, у судбинским околностима по опстанак српског народа, након распада заједничке домовине на погрешним прорачунима, нашли у строју одбране, у распламсаном сукобу који је пријетио репризом стравичног крволиптања 2. свјетског рата на овим просторима.

У дјело писац је увео велики број јунака, али не хероје и кукавице, већ људе из свог окружења (неке од њих препознамо у њиховој аутентичности) који не испуњавају (слијепо) било чије војне команде него покушавају да објасне карактер ситуације, њене дубоке историјске коријене, да дођу до одговарајућих закључака и да, најзад, мада на поправном, понешто и науче из претходних грешака, правилно растумаче поруке *magistrae vitae*.

Образовани, обавијештени или неуки, али промућурни и проницљиви, они у својим незауостављивим дијалозима (као на сцени) уносе много критичности, смјелости да се погледа у очи заблудама, да се ствари назову правим именом. У свему Остојић своје тврдње, размишљања и недоумице аргументује позивањем на вјеродостојне изворе, свједочења, доступне текстове наших и страних историчара, филозофа, књижевника, дипломата, политичара. Његов текст је густ. Подсјећа на бујицу која након обилних киша ваља испред себе најразличитији материјал: од одломака карактеристичних докумената и потресних свједочења, од извјештаја са лица мјеста, коментара компетентних зналаца до пословица, вицева народског шеретлука и сеназационалистичких написа штампе.



Прича нема краја. Она увијек налази нове разлоге да се настави јер је и тема диспута Остојићевих јунака готово неисцрпна, повезана како за српски национални менталитет, психологију, духовност и традицију, историју испуњену страдањима и заблудама, витештвом и мучеништвом, условљену перфидном игром господара рата, небраће и разбраће, политичким манипулацијама новог свјетског поретка. Иако поједини дијелови текста (особито они из уста Професора, Доктора, Давида итд.) изгледају као одломци уважавајућих антролошко-историјских, социолошких и психолошких студија, текст не дјелује „уштогљено“ него врта духовитошћу, досјеткама, прозраченошћу живе комуникације која настаје спонтано, подстакнута конкретним тренутком и наталоженим временом претходних промишљања у којима се искуство искристалисало у ријеч и суд о стварима.

У наставку „Сна“ Остојић је поново, седам година по закључењу мира, окупио своје јунаке, сабрао их око ракијског казана, као „главног догађаја сезоне“ у којем они, под дејством алкохолних испарења, настављају своју причу подстакнути старим али и новим збивањима, у трагању за изгубљеним личним и историјским временом.

Неистрошене стваралачке енергије, на крају другог дијела „Сна“ Остојић у роману „Кото“ показује да за њега ратна тема ни из далека није исцрпљена и да ће нам вријеме, његовим пером, потврдити да у завршеним али још необјављеним дјелима, али и онима која, у облику радног материјала чекају на његовом радном столу, писац има још много тога да каже.



Шта знамо о нематеријалној баштини



Шта знамо о нематеријалној баштини?

Питање очувања и заштите нематеријалне баштине је веома актуелно од када је Босна и Херцеговина ратификовала Конвенцију о заштити нематеријалне баштине. Свака земља чува не само своју, него и туђу нематеријалну баштину, што доприноси бољој сарадњи и разумијевању међу државама. Нећемо претјерати ако сваки пут кад пишемо или говоримо подсетимо да Унеско нематеријално културно насљеђе (баштину) дефинише као: презентацију, изражавање, удружена знања и неопходне вјештине које заједнице, групе и у неким случајевима појединци препознају као дио своје културне баштине.

Нематеријална – жива културна баштина манифестује се у сљедећим областима: усмена традиција и језик, сценска умјетност, друштвена пракса, ритуали и празници, знања и примјена знања о природи и универзуму и традиционална умјетност.

Ћирилица је на издисају у Србији, у Црној Гори, па и у Републици Српској, а у Хрватској је готово више и нема. Један од темеља националног идентитета Срба преживио је многе ударце и притиске у историји, али је данас на корак од страдања. И то често и од српске руке.

И док се народи, попут Руса, Бугара и Грка поносе својим писмом, користе га на рачунарима, мобилним телефонима, при писању, штампању књига и новина, употреба слова из азбуке Вука Караџића у Србији као да је постала велика срамота. Док су се Грци и Бугари изборили да евре штампају на свом писму, у Србији се ћирилица доживљава као застарјела, превазиђена ствар, која служи за „наметање српског национализма“.

Тако је у београдској Кнез Михаиловој улици, више од 86 одсто назива фирми написано на латиничном писму или енглеском језику, док тек понеки натпис на ћирилици.

- Ћирилица је данас у веома неповољном положају у Србији и, нажалост, не видим начин како можемо да се одбранимо од опште употребе латинице - песимиста је лингвиста Иван Клајн. - Ми смо вероватно једини народ који употребљава два писма за свој језик. Латиница је европско и међународно писмо, које се користи у математици, хемији, за аутомобилске таблице и докле год будемо имали двоазбучност, биће у предности над ћирилицом. Ако се у будућности покрене иницијатива за одабир само једног званичног писма, плашим се да би избор пао на латиницу.

Латиница је данас распрострањена и у просвјети. Многи професори често на табли пишу латиницом, док су књиге на факултету такође већински на латиници.

- Мислим да би макар књиге на факултету требало издавати на ћирилици, а тешко је очекивати да ће се пословни свет одрећи латинице. Не мислим да ће ћирилица да нестане као писмо у Србији, али ће се тешко рехабилитовати, јер многи Срби латиницу доживљавају као своју, а не нешто хрватско. Двоазбучност је тренутно наша судбина, а ћирилицу морамо макар одређеним законима да заштитимо од даљег пропадања - сматра Клајн.

Када руководиоце великих домаћих фирми упитате због чега на омотима искључиво штампају латиницу, одговор је да њихове производе купују и хрватске, бошњачке и мађарске породице. Поставља се питање, како је онда могуће да грађани земље, чији Устав изричито истиче ћирилицу као једино званично и обавезно писмо, не користе исту и коме она може да смета?

О кршењу права националних мањина овде нема ни говора, јер су она загарантована употребом језика и писма националне припадности. Латиницу мањинама нико не забрањује, али ако је једино ћирилично писмо званично у Србији, његова употреба би требало да важи за све, а не да се схвата као наметање српског национализма. Ћирилични рачуни за

плаћање, новине и амбалажа у Бугарској или Русији, сигурно се од стране националних мањина не третирају као шиканирање.

Слична је ситуација и у издаваштву. Многи радије новине и књиге штампају на латиници јер заузима и до 20 посто мање простора од ћирилице, али и минималне зараде од неколико продатих примјерака у Хрватској или БиХ. Последња истраживања показују да је од укупног тиража издатих књига на српском језику, само 25 посто штампано ћирилицом.

- Судбина српског језика и писма није у рукама домаћих стручњака, већ политичара - упозорава лингвиста Михајло Шћепановић. - Све ово што нам се сада дешава само показује неозбиљност државе, која наводно има преча посла од чувања националног идентитета. Али то опет и не треба да чуди, ако погледате како се наши политичари потписују. Све ће вам бити јасно.

Свакодневно убијање ћирилице представља и свакодневно кршење Устава Србије, сматра Шћепановић.

- Ставови како су и ћирилица и латиница српска писма једноставно нису тачни. Ћирилица је право и једино српско писмо, док је латиница само писмо српског језика. Латиница која се данас користи није Гајева, како је многи зову, већ латиница Ђуре Даничића, који ју је прилагодио за српски језик. Без обзира на то, она не може да замени светски јединствено ћирилично српско писмо - категоричан је Шћепановић.

Писање ћирилицом има и додатну предност, јер чува српски језик од превеликог увођења страних речи. Ипак, последњих година са све већом употребом латинице, многе стране ријечи су „трансфероване“ (а не пребачене) у српски језик. Тако се више нико не образује, сви се едукују. Не издају се дозволе него лиценце. Више немамо дипломиране и магистре, већ бечелоре и мастере...

- Употреба ћирилице је и одбрамбени механизам од туђица, јер на нашем писму оне изгледају рогобатно, па се морају

наћи одговарајући преводи и замене - објашњава Шћепановић.

И модерна технологија и ћирилица иду руку под руку, иако се чини да у Србији и није постојала воља да се компјутерски програми прилагоде за наше писмо, већ су то компаније попут „Мајкрософта“ и „Гугла“, онако успут урадиле за српско тржиште, када су већ морале за руско или бугарско. Однедавно се и одлуком Европске комисије ЕУ, интернет домени могу регистровати у ћириличном и грчком писму.

Латиница је први пут у Србију званично стигла заједно са аустроугарским топовима 1915. године. Прије тога, Ватикан и владари западних царстава су кроз неколико вијекова Србима наметали латиницу као „пречицу“ за ширење католичке вјере међу православним Словенима. Митрополит дабробосански Сава Косановић у 19. вијеку је био један од најжешћих противника наметања латинице и унијаћења Срба.

За латинизацију Србије посљедњих година одговорни су и помодари који су на овај начин жељели да „постану ближи западној култури“, не схватајући да управо оригиналност и различитост обогаћују европску културу. Наши еурофористи као да желе да сви на Старом континенту говоримо истим језиком, користимо исто писмо, исто мислимо, исто се облачимо, читамо исте књиге... Проблем је у томе што овакво наметање више личи на орвелизам и комунизам, него на западну демократију.

Од многих данашњих Срба, ћирилицу је више цијенио Бернард Шо. Славни енглески драмски писац тестаментом је оставио новац као награду ономе ко успије да изврши ревизију енглеске абецеде по узору на српску азбуку. Вукову ћирилицу је Шо сматрао најбољим, најлогичнијим и најједноставнијим писмом на свијету.

Уредништво



Занимљивости



ПРИЧА СВИХ ГЕНЕРАЦИЈА ¹

Била једном три стабла на брду у шуми. Разматрали су своје наде и снове када прво стабло рече: - Једног дана, надам се, ја ћу постати ковчег за благо. Можда ћу бити украшен предивном резбаријом и свако ће моћи видети лепоту. - Тада друго стабло рече: - Једног дана ја ћу бити моћан брод. Носићу краљеве и краљице преко вода и пловићу до крајева света. Свако ће се осећати сигурним у мени због снаге мога трупа. Коначно, треће стабло рече: - Ја желим нарасти и бити највишље и најравније стабло у шуми. Људи ће ме видети на врху брда, гледаће на моје гране и мислиће на небеса и на Бога и како сам им близак. Ја ћу бити најзначајније стабло свих времена и људи ће ме се увек сетити.

Након неколико година молитви о њиховим сновима да постану стварност, група дрвосеча дође до стабала. Један дође до првог стабла и рече: - Ово изгледа снажно стабло, мислим да ћу бити у стању продати дрво тесару. И почне сећи стабло. Стабло беше срећно. Знало је да ће тесар умети да од њега направи ковчег за благо. Код другог стабла дрвосеча рече: - Ово стабло изгледа снажно; продаћу га бродоградилишту. - Друго стабло беше срећно. Знало је да је на путу да постане моћан брод. Када дрвосеча дође до трећег стабла, стабло беше уплашено. Јер, ако га посеку, његови се снови неће остварити. Један од дрвосеча рече: - Не треба ништа посебно од овог стабла, па ћу узети ово.

И он посече стабло. Када прво стабло доспе код тесара, направише од њега јасле за храњење стоке. Ставише га у шталу и напунише сеном. То није било оно што је оно молило. Друго стабло је искоришћено за израду малог рибарског брода. Завршише његови снови о моћном броду који носи краљеве. Треће стабло је исечено у велике комаде и оставље-

1) По избору Наташе (Лазих) Ђурагић из Новог Сада

но само у мраку. Године су прошле, стабла заборавише своје снове. Једног дана, човек и жена дођу до стаје. Она се породи и ставише дете у јасле које су направљене од првог дрвета. Човек је радије желео да је могао направити колевку за дете, али и ове јасле ће морати послужити. Стабло је, видећи лепоту дететову и његову необичност, осетило важност овог догађаја, предосећајући да у себи чува непроцењиво благо свих времена. Годинама касније, група људи уђе у рибарски брод направљен од другог стабла. Један од њих беше уморан и оде спавати. Док пловљаху по води, подиже се велика олуја и стабло увиде да није довољно снажно да заштити људе. Људи пробудише спавајућег човека; он устаде, рече:

- МИР - и олуја утихну. Тада стабло увиде да је носило краља над краљевима. Коначно, неко дође и узме и треће стабло. Ношено је кроз улице док су се други људи ругали човеку који га је носио. Када дођоше до места, човек беше прибијен на стабло и подигнут у вис да умре на врху брда. Када недеља дође, стабло увиде да је довољно снажно да стоји на брду и да буде близу Бога, јер Исус беше разапет на њему.

Порука ове приче: Када ствари не иду на вашу руку, увек знајте да Господ има план за вас. Ако му верујете, Он ће вам дати велике дарове. Свако стабло добило је шта је хтело, само не на начин како је замислило. Ми не знамо увек шта Господ планира за нас. Знамо да Његови путеви (начини) нису наши путеви (начини), али Његови путеви (начини) су увек најбољи.

Светислав Басара



Дабун Баштинара



**Турчија Ђорђе Дрвеница
Бијељина**



Женски кожув



Стара кућа у Буковици



Мушки кожув







Мотиви из наших села



Старица у селу Б. Пољу





Садржај

О ПОИМАЊУ БАШТИНЕ И УДРУЖЕЊУ БАШТИНАР	7
Највећи српски грех	9
О прослави Св. Саве и наградама	12
Промоција романа Жељка Кувача	14
Бранислав Рибар, Додијелене награде „Жарко Мијовић“	15
Марица Лакић, Жарко Мијовић	17
ИЗ НАЦИОНАЛНЕ РИЗНИЦЕ	21
Бранко Пјевић, Пољка међу плаништацима	23
Душан Ристић, Богаство и сјај Пауновића из Вуковара	47
Петар Васић, У Горњем Драгаљевцу	56
КАЗИВАЊА И ЗАПИСИ (ГРАЂА)	65
Драгица Панић-Кашански, Међу Каравласима у Горњој Маочи (Фатовима)	67
РАЗГОВОР С ПОВОДОМ	83
Самоуки реторичар – Саво Симикић из Слијепчевића	85
ПОЕЗИЈА И ПРОЗА	95
Сава Мркаљ	97
Љубомир Ћорић	102
Евгениј М'Арт	109
Јована Михајловић	116
ОСВРТИ И ПРИКАЗИ	119
Зорица Турјачанин	121
ШТА ЗНАМО О НЕМАТЕРИЈАЛНОЈ БАШТИНИ	129
ЗАНИМЉИВОСТИ	135
АЛБУМ БАШТИНАРА	139

